

Tudományos Diákköri Dolgozat
Budapesti Corvinus Egyetem

A MAGDOLNA NEGYED PROGRAM

SAJTÓELEMZÉSE

2011. március 28.

Albert Dóra
Nappali tagozat, Nemzetközi
tanulmányok (MA) 2. évfolyam,
Társadalomtudományi Kar, BCE

Závecz Gergő
Nappali tagozat, Politikatudomány
(MA) 1. évfolyam, Political Science
Department, CEU

Konzulens: Schmidt Andrea
MTA Szociológiai Kutatóintézet – tudományos munkatárs

Tartalomjegyzék

1 Bevezetés	5
2 A városrehabilitáció elméleti keretei	6
2.1 A szociális városrehabilitáció.....	8
2.2 Budapest városfejlődési helyzete napjainkban.....	10
2.3 Józsefváros városfejlesztési helyzete.....	12
3 A józsefvárosi városfejlesztési stratégiák.....	14
4 A Magdolna Negyed Program.....	18
5 Kutatási kérdések és hipotézisek.....	21
5.1.1 A kutatási kérdések	21
A) Társadalmi dimenzió.....	22
B) Gazdasági dimenzió	23
C) Környezeti dimenzió	23
D) Program.....	25
5.1.2 Az elemzés módszerei.....	25
6 Az empirikus kutatás eredményei.....	27
6.1.1 A cikkek általános jellemzői.....	28
6.1.2 A kutatási kérdések vizsgálata.....	28
A) Társadalmi dimenzió.....	28
B) Gazdasági dimenzió	31
C) Környezeti dimenzió	32
D) Program.....	36
7 A városfejlesztési stratégia és a sajtókép összehasonlítása.....	39
A) Társadalmi dimenzió.....	40
B) Gazdasági dimenzió	42
C) Környezeti dimenzió	42
D) Program.....	43
8 Összegzés.....	44
9 Irodalomjegyzék	46

Kivonat

A dolgozat célja az, hogy két szempontból bemutassa a szociális városrehabilitáció egy hazai esetét, a Magdolna Negyed Programot. A kutatás első része a program magyar sajtóban megjelenő képét elemzi, a második rész összehasonlítja azt az eredeti célokkal. A kutatás módszertana az országos és helyi napi- és hetilapok nyomtatott és online archívumából kiválasztott mintán elvégzett tartalomelemzés. A kapott eredmények alapján kijelenthető, hogy összességében a szociális városrehabilitációról szóló elméleti irodalomban is megfogalmazott klasszikus kérdések szerepelnek a vizsgált sokaságban, még ha sokszor a témák közötti arányok és a megfogalmazott állítások különböznek is az előzetesen vártaktól. A szociális városrehabilitáció környezeti, gazdasági és társadalmi dimenzióit mind azonosítják az általunk vizsgált sajtótermékek a Magdolna Negyed Programmal (a továbbiakban MNP) kapcsolatban. A legnagyobb teret a társadalmi problémák kérdése nyeri, amelyre a cikkek nagy része az MNP megoldási módszerét tekinti helyesnek. A sajtó felismeri a program egyedülálló jellegét, de a megvalósításával kapcsolatos problémákat nem ismerteti világosan. Összehasonlítva az eredeti stratégiai elképzelésekkel, azt állíthatjuk, hogy a sajtókép hasonló a tervezés képéhez.

1 Bevezetés

Újságot olvasás közben gyakran bukkanunk olyan cikkekre, amelyek gyökeresen eltérően mutatják be ugyanazt a jelenséget. Bárhog is törekszünk a valóság kiderítésére, az összbenyomást leginkább az általunk olvasott sajtótermékek információi fogják meghatározni. Hasonlóképpen működik ez a városrehabilitáció esetében is, amely ma az egyik legfontosabb kérdés Budapest életében. A városrehabilitáció témájáról azt gondolhatnánk, hogy szakmai kérdés. Ugyanakkor bizonyos elemei mögött sokszor valamilyen politikai döntés áll, és a különböző érdekek harca befolyásolja azt, hogy milyen lesz az adott városrész jövője. Ennek következtében a sajtóban fellelhető visszhang is nagyon változatos lehet.

Kutatásunkban a Magdolna-negyed szociális városrehabilitációjával foglalkozunk. A városfejlesztés ezen modellkísérlete új szemléletet jelent a leromlott városrészek megújításának magyarországi színterén. A több szempontból is hátrányos helyzetben lévő városrész számára ez a program lehetőséget ad a felzárkózásra, a főváros egészébe való visszailleszkedésre. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy a programnak milyen fogadtatása van a sajtóban, az egyes céljait hogyan mutatják be, illetve hogy miképpen értékelik az általunk kiválasztott cikkek. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy a sajtó felismeri-e a program alapvető mondanivalóját, és hogy végigkíséri-e a végrehajtását.

A kérdéseink megválaszolásához tartalomelemzést alkalmazunk. Oly módon választjuk ki a mintánkat, hogy megkeressük a legnagyobb napi- és hetilapokat, szakmai újságokat, valamint a helyi írott sajtóforrásokat, és kiválasztjuk azokat a cikkeket, amelyek a Magdolna-negyeddal vagy a szociális városrehabilitációval foglalkoznak. Ezután felépítünk egy változólánct, amelyben a cikkben megszólaló szereplő szerint szűrjük meg az információkat. Azonosítjuk, hogy az adott szereplő milyen problémát említ, kiket tesz érte felelőssé, és milyen megoldást javasol rá. A megnevezett problémákat nagyobb halmazokba (altémákba) osztjuk, amelyeket – az elméleti irodalom és maga a Magdolna Negyed Program alapján – három fő dimenzió – környezeti, társadalmi és gazdasági - szerint különítünk el. A kutatási kérdéseket is e három dimenzió szerint csoportosítjuk. A politikai döntések témákra gyakorolt hatása miatt a politikai dimenziót is bevonjuk az elemzésbe. A cikkeket nemcsak tartalmuk, hanem technikai változók és az egész cikkre vonatkozó attitűdváltozók szerint is elemezzük. Ezt annak érdekében tesszük, hogy szűrni lehessen az egyéb hatásokat, valamint, hogy kiderítsük, hogy hogyan értékelhető az adott cikk hozzáállása.

Dolgozatunkban először a városrehabilitáció elméleti irodalmát ismertetjük, különös tekintettel a szociális városrehabilitációra. A második szakaszban Budapest városfejlesztési helyzetének összefoglalása szerepel. Ennek jelentősége, hogy meghatározza a program lehetőségeit is. Ahhoz, hogy megismerjük a program körülményeit, tudnunk kell a Józsefvárosra jellemző városfejlesztési helyzetről. A VIII. kerületben több rehabilitációs program is indult a városrész felzárkóztatása érdekében: a Corvin Sétány Program, a Magdolna Negyed Program, valamint az Európa Belvárosa Program. Ahhoz, hogy kutatásunk fő témáját, a felújításról kialakított sajtóképet kontextusba tudjuk helyezni, szükséges bemutatni a józsefvárosi városfejlesztési stratégiát és a Magdolna Negyed Program tartalmi elemeit. Ezután az empirikus kutatás során elkészítjük a cikkek elemzését. Majd az ott kapott eredményeket összehasonlítjuk a program eredeti célkitűzéseivel.

2 A városrehabilitáció elméleti keretei

A városok fejlődése és a városrehabilitáció szorosan összefüggő jelenségek. Időszakonként változóan egyes városrészek gyorsabban gyarapodnak, míg más területeken a lemaradás jelei vehetők észre. A városrehabilitációban fontos szerepet játszik a szuburbanizáció jelensége. A városból kiáramló magasabb státuszú lakosság, gazdasági tevékenységek, ingatlanfejlesztések a belső városrészek leromlását okozzák. A kialakuló, majd súlyosbodó egyenlőtlenségek ahhoz vezetnek, hogy a leromlott állapotban lévő városrészekben külső szereplők kezdeményezésére elindul a tervszerű megújítási folyamat. Beavatkozásra azért van szükség ezeken a területeken, mert a leromlás több probléma együttes kialakulását jelenti: a lakókörnyezet minőségsökkenése mellett – és következtében – a társadalmi lesüllyedés is megkezdődik. A város egészének fejlődését meghatározza, hogy az elmaradott területek regenerációja milyen formában valósul meg, és hogy mennyire tartós eredményt hoz (Kocsis [2006]).

A belső városrészek leromlásának megállítására több lehetőség kínálkozik. A megújítási folyamatok eltérnek a beavatkozás mértéke, célja és pénzügyi forrásai szerint. A beavatkozás mértéke tekintetében a renoválás az a megújítási forma, amely csak az épületeket újítja fel, és nem okoz szerkezeti változást, míg a rehabilitáció az átfogó átalakítás. Az épületbontásokkal járó beavatkozás megkülönböztethető fokozatai a bontások arányától függően az enyhe és a kemény városrehabilitáció lehet (Egedy - Kovács [2005]).

A beavatkozás pénzügyi forrásait tekintve a Városkutatás Kft. a rehabilitáció három alapvető modelljét különböztette meg: a tisztán piaci alapú és a tisztán közösségi finanszírozású városmegújítást, melyek közötti átmenetként működik a vegyes finanszírozású

modell (Gerőházi et al. [2004]). A különböző alternatívák másfajta megközelítéssel eltérő célokat valósítanak meg, és a hatásuk is más. A piaci modellben a megújítás forrása teljes egészében magántőke, így az ingatlanfejlesztésre koncentrál. A közösségi modell a szocialista országok városfelújítására jellemző, és szintén a fizikai megújítást helyezi középpontba. A vegyes finanszírozású modellben a közösségi és a piaci részvétel aránya a rehabilitáció céljától függ. A Városkutatás Kft. három altípust különböztetett meg. Az ingatlanpiaci jellegű modellben a közösségi források csekélyek, és közterület-felújításra korlátozódnak, a magántőke beavatkozása pedig a lebontás – építés kettősén alapul; az értékmegőrző modell az építészeti értékekre koncentrál, és a városkép szépítéséhez járul hozzá; míg a szociális rehabilitáció nem a fizikai környezet, hanem inkább az ott lakók életszínvonalának javítását célozza meg.

A három fő típus közül a teljesen piaci és a teljesen közösségi modellnek is dzsentrifikációs hatása van, de ez eltérő okokból jelentkezik (Gerőházi et al. [2004]). A piaci modellben az eredeti alacsonyabb jövedelmű lakosság sok esetben elköltözik a területről annak következtében, hogy a felújított lakások magasabb komfortfokozata, nagyobb mérete növeli a lakásárakat. Helyükre magasabb státuszú lakók érkeznek, akik képesek megfizetni az emelkedett árakat. A szocialista korszakra jellemző közösségi modellben az új lakásokat a politikai rendszer kiváltságokkal rendelkező családjai kapják meg, a lakosság emiatt kicserélődik. A dzsentrifikációs hatás azonban nem a pénzügyi források jellege miatt alakul ki, hanem a beavatkozás alapvetően ingatlanfejlesztési törekvése miatt. Ezért a vegyes finanszírozású modell első és második altípusára is jellemző a folyamat, hiszen mindkettő a terület felértékelődésével jár.

A városrehabilitációs modellek fejlődése összefügg a városfejlődés folyamatával. A második világháború utáni Európa a háborús károk újjáépítésére koncentrált, ami a városok új lakóterületekre való kiterjesztésével járt. Ez az 50-es, 60-as években a lakótelepek és a szuburbán lakóövezetek megjelenését eredményezte. A felújítások a 70-es években kezdődtek, miután előbbi megoldásokkal nem sikerült enyhíteni a városok növekvő társadalmi problémáit, mint például a slumosodást (Egedy – Kovács [2005]). A 70-es évek felújításai erős fizikai beavatkozásokkal jártak. Ezt az ún. „brutális városrehabilitációt” felváltotta a 80-as években a lakók megtartására irányuló „szelíd városrehabilitáció” (Tosics [2009]). Erre az időszakra volt jellemző a közösségi és piaci szereplők partnerségének megerősödése. A 90-es években változást hozott a fenntartható városfejlődés elméletének térnyerése, amely előtérbe helyezte a városregenerációt. Egedy és Kovács ([2005]) megfogalmazása szerint ez egy integrált és átfogó szemléletmód, amely a terület környezeti,

gazdasági és társadalmi feltételeinek javításával akarta elérni a kijelölt városrész fejlődését. A „komplex városrehabilitációnak” is nevezett megújítási forma feltételei a tervezés-végrehajtás egységes, országos koncepcióba illő szemlélete, az intézmények közti horizontális, az érintettek (mint az önkormányzat és a lakók) közti vertikális együttműködés, valamint a minden szakaszban lehetséges ellenőrzés (Tosics [2009]).

Ma a városrehabilitáció fő irányát az integrált városfejlesztés határozza meg, amelynek keretei az Európai Unió elvárásai szerint alakultak ki. A Városfejlesztési Kézikönyv (Önkormányzati és Településfejlesztési Minisztérium [2007]) három típusú városrehabilitációt különböztetett meg a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozóan: 1. funkcióbővítő fejlesztések, 2. szociális típusú rehabilitáció 3. helyi településfejlesztési akciók (pontoszerű fejlesztések). Az Európai Unióban a 2007-2013 közötti időszakra előirányozva vált külön kategóriává a szociális célú rehabilitáció, vagyis a leromlott városrészek komplex városrehabilitációja elkülönült a városközpontok funkcióbővítő rehabilitációjától.

A városrehabilitáció jelenleg az uniós elvárás szerint három fontos kritériumnak kell, hogy megfeleljen. Az első az integrált megközelítés követelménye: térben, ágazatilag és időben koordinált városfejlesztési politikát jelent, amely bevonja a gazdasági szereplőket, az érdekelteket és a lakosságot. A második az akcióterületi megközelítés, amely a koncentráció elvének megfelelően kisebb területen több intézkedést kapcsol össze. A harmadik a stratégiai szemlélet: a városoknak integrált városfejlesztési stratégiát kell kidolgozniuk, amelynek az a célja, hogy a fenntartható városfejlődést középtávon, a környezeti, gazdasági és társadalmi fejlesztések azonos aránya révén biztosítsa. Feltétele ennek, hogy a város jövőképe, városhálózatban ellátott funkciójának, a város problémáinak megfelelő beavatkozásokat kell, hogy tartalmazzon, amelyeket a kijelölt akcióterületeken hajtanak végre. A terv megvalósíthatóságát a pénzügyi és szervezeti feltételek rögzítése biztosítja (Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium [2007]).

2.1 A szociális városrehabilitáció

A fentiekben már volt szó az ingatlanfejlesztés-jellegű városrehabilitáció lehetséges negatív következményéről, a dzsentifikáció folyamatáról. Ez az adott városrészben orvosolhatja a fizikai leromlás okozta társadalmi problémákat, de nem úgy, hogy megszünteti őket, hanem úgy, hogy az elköltözni kénytelen eredeti lakossággal együtt azok egy másik városrészbe kerülnek. Így ezek a modellek kevésbé járulnak hozzá a városrehabilitáció azon céljához, hogy biztosítsák a város egészének fejlődését (Berta [2005]).

A szociális városrehabilitáció célja nem a terület ingatlanpiaci felértékelése, hanem a további leértékelődés megakadályozása, a területen élő lakók megtartása mellett a társadalmi problémák oldása, az életszínvonal növelése. A Városkutató Kft. tanulmánya (Gerőházi et al. [2004]) kiemelte, hogy a szociális rehabilitáció legfontosabb jellemzője az integrált szemlélet és az akcióterületi beavatkozás: összetett társadalmi problémákra párhuzamosan futó programokkal ad összetett válaszokat. A fizikai beavatkozások (a kemény eszközök) az épületállomány részleges felújítására irányulnak, és nem elsődleges fontosságúak, mert a városrész helyzetének javulásához egyedül nem elegendők. Szükség van puha eszközökre, mégpedig szociális, oktatási, képzési és kulturális programokra, amelyek a terület hátrányos helyzetű lakói számára nyújtanak lehetőséget hosszabb távú felemelkedésre.

A Városfejlesztési Kézikönyv (Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium [2007]) útmutatása alapján a szociális rehabilitáció célja elsősorban a leromlott vagy leszakadó városrészek bekapcsolása a város fejlődésébe a fizikai környezet megújítása és a szociális problémák kezelése révén. Emellett másik fontos célja a terület lakosságának életésélyeit, életkörülményeit javítani. Három célterülete lehet: 1. a panel lakótelepek gettósodásának megelőzése, 2. „nagyobb kiterjedésű, városi szövetbe ágyazott, hagyományos építésű, vegyes lakossági összetételű leromlott városrészek” (103. o.) szegregációjának enyhítése, státuszának emelése, 3. szegregált (főleg romák által lakott) telepek rehabilitációja.

Egedy és Kovács tanulmányukban ([2005]) három tényezőt azonosítottak, amelyek sikeressé tehetik a szociális városrehabilitációt. A komplex problémák megoldásához stratégiai szemléletű tervezésre, lokális cselekvésre és kölcsönös partnerségre, valamint átlátható finanszírozásra van szükség. Ezek révén az átfogó, együttműködésen alapuló fejlesztési programot hatékony eszközökkel lehet megvalósítani. A szociális városrehabilitáció tervezési alapja az akcióterület kijelölése a krízisterületen, valamint a társadalmi-gazdasági és lakáspiaci helyzet felmérése, melynek az a célja, hogy a helyi szükségletekhez és a belső erőforrásokhoz lehessen igazítani a programozást. Emellett kijelöli a fővárosi, nemzeti és európai uniós városfejlesztési alapelveknek és célkitűzéseknek megfelelően a hosszú és rövid távú célokat.

Egedy egy másik tanulmányában [2005] a kölcsönös partnerség fogalmát részletesebben mutatta be. A programok megvalósítása többszereplős folyamat: a tervezés, a döntéshozatal és a végrehajtás során az intézmények konszenzusos alapon együttműködnek, és minden szakaszba bevonják a helyi szereplőket. A felelősségi körök rugalmas, de tiszta meghatározása lehetővé teszi, hogy minden résztvevőnek világos szerepe legyen a folyamatban. A helyi közösség mellett a szakértők és a befektetők részvétele is

elengedhetetlen, a közös érdekek kialakításához pedig szükség van közösségi fórumok szervezésére, és a lakosság folyamatos tájékoztatására.

A programok finanszírozásának alapja az átláthatóság és a pontos forráselosztás. Az önkormányzat önerején kívül szükség van a főváros és az állam anyagi támogatására, valamint az EU kohéziós politikájának részeként városfejlesztésre pályázható összegekre. Ahhoz, hogy egy városrehabilitációs program sikeres legyen, Egedy és Kovács ([2005]) szerint nem szükséges nagy mennyiségű pénz összegyűjtése, a mikroprojektek hatékonyabban tudják biztosítani a hatékony forrásfelhasználást.

2.2 Budapest városfejlődési helyzete napjainkban

A városfejlesztés napjaink Budapestjének kiemelt kérdése. A szocialista korszakban a központi tervezési rendszer jellegéből, valamint az ötvenes évekbeli erőltetett iparosítás és a hatvanas évektől jelentkező lakáshiány kettős nyomásából fakadóan a házgyári technológiával készült lakótelepek építése vált a városfejlesztés egyetlen eszközévé. Az ennek következtében évtizedekig elhanyagolt belső kerületek lakónegyedei egyre több problémát szültek. A fizikai és társadalmi környezet leromlása egyszerre, és egymást erősítve ment végbe (Tosics [2009], Csanádi-Ladányi [1992]).

A városrehabilitáció első megjelenési formája a tömbrehabilitáció volt, amely a lakótömbök részleges vagy teljes lebontására koncentrált, kiegészítve azt a zöld területek növelésével. 1978-ban fogadta el a Fővárosi Közgyűlés az első hivatalos városfejlesztési koncepciót, az első tényleges tömbrehabilitáció pedig 1985-ben kezdődött a VII. kerületi Klauzál téri 15. számú tömbben. A megújítás azonban jelentős – politikai alapú – népességcserével járt (Kovács [2005]).

A kilencvenes években változást hozott a politikai, jogi és gazdasági körülmények átalakulása. Az önkormányzati rendszer és a budapesti kétszintű önkormányzati struktúra kialakulása, a privatizáció nem tette lehetővé a korábbi tervezési rendszer folytatását. (Erő et al. [2002]) A városrehabilitáció koncepciója is átalakult a „Budapest reneszánszáért” program 1993-as megalkotásával és a Fővárosi Városrehabilitációs Keret pályázati rendszerének 1994-es elindításával. A Városrehabilitációs Program 1997-ben újabb előrelépést jelentett, amely a belső területek mellett a lakótelepek és az ipari övezetek felújítását is magába foglalta. A koncepció újdonságát az adta, hogy krízisterületeket jelölt ki, amelyekre a kerületeknek saját rehabilitációs stratégiát kellett kidolgozniuk. A főváros pedig a kerületek lakbérbevételeinek feléért cserébe beszállt a programok finanszírozásába (Kovács - Szirmai [2006]).

Ebben az időszakban már megindult egyes belső városrészekben a rehabilitáció. A Középső-Ferencvárosban már a 80-as években elkezdődött a legrosszabb állapotban lévő épületek lebontása, majd a viszonylag nagyszámú önkormányzati ingatlanoknak köszönhetően a rendszerváltás után is a kerület irányítása alatt maradt a rehabilitációs folyamat. 1992-ben alakult meg a vegyes tulajdonú SEM IX Rt, amely a városfejlesztési akciókat végezte az önkormányzat megbízásából. A városrész megújítása a folyamatos tervezésnek és végrehajtásnak köszönhetően fenntarthatónak bizonyult, és ebben az is nagy szerepet játszott, hogy a lakásépítés a kerület vezetésével, de magántőke bevonásával zajlott (Erő et al. [2002]). Hasonlóan az ingatlanfejlesztésre koncentrált a Józsefvárosban a Corvin Sétány Projekt, amelyet a főváros és a kerületi önkormányzat tulajdonában lévő Rév8 Rt. végzett, és multifunkcionális városközpont kialakítását célozta a lakásfelújítás mellett (Kovács [2005]).

A fenti rehabilitációs törekvések következtében az épületállomány 1993 és 2005 között a történelmi belső városrészekben műszakilag jelentősen javult, elsősorban a Nagykörúton belüli szegénynegyedeket számolták fel és a déli Belvárosban, Belső-Ferencvárosban, Józsefváros egyes Nagykörúton kívüli területein illetve a Belső-Terézvárosban hajtottak végre felújításokat (Szabó [2007]). A pozitív példák ellenére Budapest túlnyomó részén továbbra is lepusztult állapotban van a lakóházak nagy része. Noha a Körúton belüli városnegyedekből eltűntek a gettósodott részek, a kedvezőtlen társadalmi helyzetű, és leromlott lakásállománnyal rendelkező területeken koncentráálódtak a fizikai és társadalmi problémák, krízisterületek jöttek létre, amelyek nem alkalmasak spontán rehabilitációra (Szabó [2007]).

A korábbi rehabilitációs programok, mint a középső-ferencvárosi, a lakosság kicserélődésével jártak. A beköltözők ugyan jobb lakáskörülményekhez jutottak, de az elköltözők az új helyen számos problémát okoztak. „Ezáltal a rehabilitációs programot folytató kerület más területekre exportálta a szegény lakosságot a problémáival együtt.” (Berta [2005] 4. o.). Ezért szükség volt a problémákat szem előtt tartó koncepció kidolgozására, amely az ingatlanfejlesztés helyett az adott területen élők társadalmi helyzetére fókuszált. Előrelépést jelentett a 2003-ban elfogadott Városfejlesztési Koncepció, amely a főváros jelentőségének növeléséhez új eszközöket is megnevezett: nemcsak hatékonysági és fenntarthatósági, hanem méltányossági elemeket is a stratégiába illesztett. A 2005-ben indult szociális városrehabilitációs modellkísérleti program is hasonló nézőpontot tükröz. (Tosics [2009]).

A modellkísérleti program céljaként megnevezte a célterület társadalmi és fizikai leromlásának megállítását, a fenntartható növekedés megindítását, valamint a lakók életminőségének javítását 70%-uk megtartása mellett. Azokra a területekre koncentrált, amelyeken a rossz fizikai adottságok – leromlott épületállomány, elhanyagolt közterületek, gazdátlan területek – és a kedvezőtlen társadalmi összetétel – alacsony iskolázottsági szint, magas munkanélküliség, alacsony jövedelmű családok nagy aránya, rossz egészségügyi helyzet, rossz közbiztonság – spirálszerűen erősítette negatívan egymást, emiatt a magántőke által végrehajtott ingatlanfejlesztés számára nem válhatott vonzóvá. A programot a főváros négy évre szóló 1,8 milliárd forintos támogatásával finanszírozták a kerületek a három kijelölt akcióterületen: a józsefvárosi Magdolna-negyedben, a kőbányai Bihari úton és a ferencvárosi Dzsumbujban. (Szabó [2007]).

Noha a szociális városrehabilitáció kísérleti programjai az akcióterületeken hosszú idő után sikerrel kecsegtetnek, Budapest belső kerületeinek átfogó megújítása még mindig várat magára. Kovács Zoltán [2005] több tényezőt is megnevezett, amelyek hátráltatják a teljes regenerációt. A legnagyobb akadályt a politikai környezet okozza: a kétszintű önkormányzati rendszerben sokszor ellentétes oldalon állnak a főváros és a kerületek, de a kerületeknek is eltérő érdekeik vannak, így nehezen jön létre konszenzus a fejlesztési kérdésekben. További hátrányt jelent a lakáspiac kedvezőtlen helyzete: nincs lehetőség egész várost átfogó fejlesztési programokra, mert a lakáspolitikai kerületi hatáskörbe tartozik, a rendszerváltás után megindult privatizációs hullám házak helyett lakások szintjén zajlott, az önkormányzatok tulajdonában pedig a leromlott állapotú bérlakások maradtak. Emellett nehezítik a megújulást Budapest kedvezőtlen demográfiai jellemzői – előregedő társadalom –, a kedvezőtlen városszerkezeti viszonyok – zsúfolt, elavult pesti lakónegyedek szemben a budai zöldterületekkel – és az ezzel összefüggő lakóhelyi szegregáció. A megújuláshoz szükséges anyagi feltételek sem adóttak; a városrehabilitációra elkülönített összegek jócskán elmaradnak a szükségestől. A kerületek költségvetésének nagy részét felemésztik a működési költségek, így a beruházásokra alig jut, a főváros pedig nem minden esetben tud hozzájárulni a programokhoz (Tomay et al. [2008]).

2.3 Józsefváros városfejlesztési helyzete

Budapest különböző helyzetben lévő városrészei közül a Középső-Józsefváros az egyik legrégebb és leginkább leromlott fizikai és társadalmi állapotú terület, amelyet elkerültek a jelentős fejlesztések (Ladányi [1992], Tomay [2006], Tomay et al. [2008]). A lakásállomány majdnem 80%-a az első világháború előtt épült, nagy arányban egyszobás és alacsony

komfortfokozatú. Még az ezredfordulón is 25% volt az önkormányzati bérlakások aránya, egyes területeken – Magdolna-negyed, Orczy-negyed – pedig 40% feletti (Schuchmann et al. [2006]).

A kedvezőtlen helyzetű lakásállomány a társadalmi összetételre is hatással volt. A múlt század elején Belső-Józsefváros előkelő bérházaiban a gazdag vállalkozók, a külső területeken a lepusztult bérkaszárnnyákban pedig az ipari munkásság élt (Schuchmann et al. [2006]). A kisiparosokon kívül itt lakott még a pesti zsidóság egy része, valamint a magasabb státuszú muzsikus cigányok többsége is. Az első világháború után megszűnt fellendülést csak részlegesen pótolta a 30-as években épült néhány többemeletes ház, így sok földszintes épület és számtalan foghíjtelek is megmaradt (Rév8 [2008a].). A szocialista rendszerben a bérházakat államosították, a lakásokat társbérletesítették, a házak karbantartását elhanyagolták, amellyel párhuzamosan megkezdődött a magasabb státuszú lakosság elköltözése, az alacsonyabb státuszúak beköltözése. Ezek a tényezők a városrész állapotának fokozatos leromlásához vezettek. Az 1970-es évektől pedig a cigány- és szegénytelepek megszüntetése miatt beáramló szegény cigány családok letelepedésével a leromlás spirálszerű folyamattá vált (Ladányi [1992]). Társadalmilag ma is rendkívül heterogén a kerület, a történelmi időszakok máig látható nyomokat hagytak lakosságának összetételén.

A területen kialakult fizikai és társadalmi hanyatlás megállítására a 70-es években indult az első rehabilitációs törekvés a lakónegyedek egy részének helyére épített lakótelep képében, – Szigony-lakótelep – amely csak súlyosbította a kerület társadalmi problémáit (Tomay et al. [2008]). A rendszerváltás után csak 1996-ban készült el a kerület városfejlesztési stratégiája, 1997-ben pedig megalakították a ferencvárosi SEM IX Rt-hez hasonló városfejlesztési társaságot, a Rév8 Rt-t. A társaság 1998-ban alkotta meg a Józsefvárosi Rehabilitációs Programtervet, amely Belső-Józsefváros épületeinek felújítására és a középső-józsefvárosi akcióterület rehabilitációjára koncentrált (Tomay [2006]). Ezután 2001-ben elfogadták a Józsefvárosi Kerületfejlesztési Konceptiót, amely 10 éves távlatban a kerület státuszának emelésére koncentrált a lakásállomány megújítása és az oktatási intézményrendszer fejlesztése révén (Rév8 [2004].). 2004-ben elkészült Józsefváros tizenöt éves fejlesztési stratégiája, amelyet a négykötetes Integrált Városfejlesztési Stratégia fejlesztett tovább 2008-ban.

Középső-Józsefvárosban a Rév8 irányításával két rehabilitációs program indult meg az ezredforduló után, amelyek közül az egyik piaci alapú ingatlanfejlesztés, a másik szociális rehabilitáció volt. Előbbi a 2003-ban indult Corvin Sétány Projekt, amelynek fő céljaiként a terület komplex megújítását, funkcióváltást, a magántőke bevonását, és ezáltal a terület

felértékelését tűzték ki. A megújítást a területen található rossz minőségű épületállomány – a projekt által érintett 2500 lakásból 1100-nak – lebontásával, a foghíjtelkek beépítésével valósították meg. A lakásokat az önkormányzat nevében a Rév8 vásárolta meg a lakóktól, cserébe pénzt vagy a kerület másik részén lakást kínáltak fel. A folyamatot könnyítette, hogy a lakosság 80%-a önkormányzati bérlakásban élt. A lebontásra ítélt lakóépületeket a beruházást végrehajtó építőipari konzorcium vette meg az önkormányzattól. A magasabb komfortfokozatú új lakások mellett üzleti és irodaépületeket, sétálóutcát, valamint tudásközpontot kezdtek építeni 2006-ban, 2012-es céldátummal, összesen 147 milliárd forint értékben, amelyből 14 milliárd kerületi, 3 milliárd fővárosi forrás (Egedy [2006], Schuchmann et al. [2006], Tomay [2006], Tomay et al. [2008]).

3 A józsefvárosi városfejlesztési stratégiák

Az utóbbi években Józsefváros hosszútávú megújulásáért két városfejlesztési stratégia készült el, a már korábban említett kerületfejlesztési stratégia 2004-ben, az integrált városfejlesztési stratégia – a továbbiakban IVS – 2008-ban. Ezek szervesen összekapcsolódó dokumentumok, formailag és tartalmilag is nagyon hasonlóak. A különbséget az adja, hogy az integrált városfejlesztési stratégia a kerületfejlesztési koncepcióban megfogalmazott célokat és eszközöket továbbfejlesztette az európai uniós tervezés szellemében. A dokumentum újraírása annak köszönhető, hogy a 2007-2013 közötti periódusra vonatkozóan a fő európai uniós fejlesztési iránynak az integrált városfejlesztést jelölték ki. Ez a város összes fejlesztési célját meghatározta, így az IVS a pénzügyi és szervezeti kereteket is tartalmazta, emellett a beavatkozásokat akcióterületeken koncentrált. A Városfejlesztési Kézikönyv (Önkormányzati és Településfejlesztési Minisztérium [2007]) szerint ez a szemléletváltás közelebb visz a megvalósíthatósághoz.

A két stratégiában hasonló célokat határoztak meg, és az eszközök terén sem voltak jelentős változások. A 2008-ban megírt stratégia bonyolultabb keretbe foglalta a cél-eszköz rendszert, és némi módosulást hozott az eszközök értelmezésében. A korábbi dokumentum általánosan megfogalmazott céljai a gazdasági-társadalmi helyzet javítása és a társadalmi problémák oldása voltak. Ezek teljesen azonos maradtak a másodikban is. Ugyanígy, mindkettő társadalmi, gazdasági és környezeti értékekre, célokra osztotta fel az általános célokat (Rév8 [2004], [2008b]).

1. táblázat

Társadalmi értékek, célok
<ul style="list-style-type: none">• a kerületi életminőség fejlesztése• mindenki számára megfizethető, megfelelő színvonalú lakhatás biztosítása• közösségfejlesztés, társadalmi kohézió erősítése• a kerület vonzerejének, a kerület népességmegtartó erejének fejlesztése
Gazdasági értékek, célok
<ul style="list-style-type: none">• a kerület gazdasági aktivitásának erősítése• a kerület jövedelemtermelő és önfenntartó képességének javítása• az önkormányzati lakás- és helyiségvagyron értékének megőrzése, növelése• helyi munkaerőpiac fejlesztése
Környezeti értékek, célok
<ul style="list-style-type: none">• a kerület általános környezeti minőségének javítása• azonosítható kerületegységek létrejöttének támogatása• közterületek, zöldfelületek minőségének és mennyiségének növelése• parkolási lehetőségek kialakításának támogatása

Forrás: Rév8 [2004], [2008b]

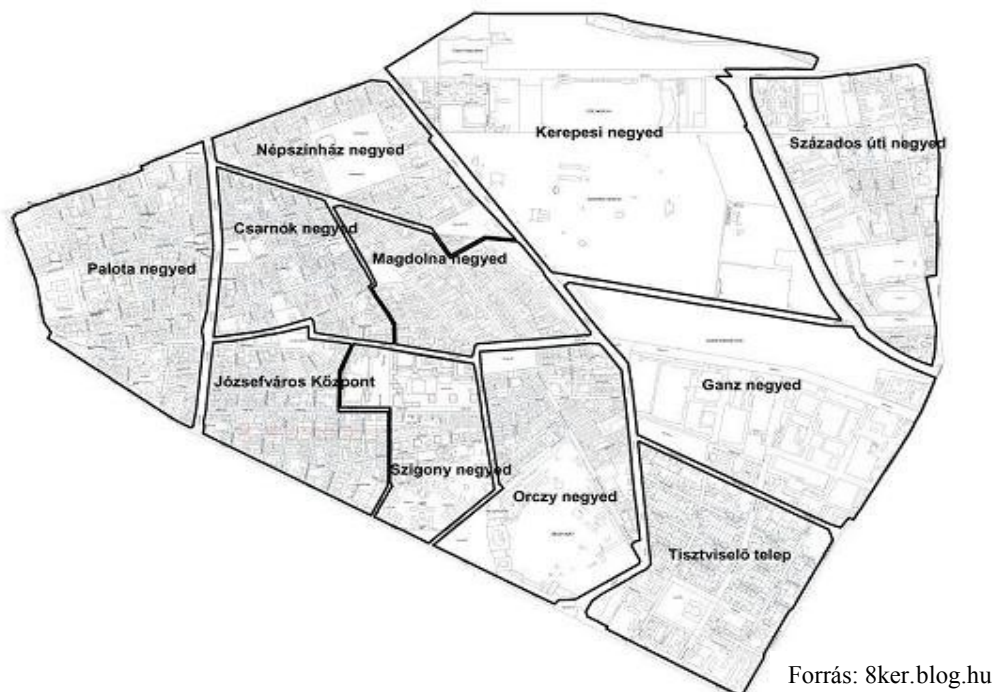
Eltérő volt azonban az két stratégia célrendszerében az időszemlélet, hiszen míg az első pusztán az általános célok megfogalmazására törekedett, addig a második már hosszú távra – 15-20 évre – és középtávra is – 7-8 évre – felosztott célokat jelölt ki.

2. táblázat

7-8 éves középtávú célok
<ul style="list-style-type: none">• hosszú távon egyensúlyos költségvetés, a működési bevételek és kiadások egyensúlya• hosszú távú vagyonpolitika: a lakásportfólió átalakítása 20 év alatt, intézményi működés racionalizálása önkormányzati rendelet révén• az önkormányzat a költségvetési bevételeinek 10-15%-át a fejlesztésekre tudja használni• pályázaton elnyerhető támogatások

Forrás: Rév8 [2008b]

A kerületfejlesztési stratégia felvázolta a negyedek javasolt határait, amelyet később az IVS is átvett.

Forrás: 8ker.blog.hu

Az is változást hozott a két dokumentum szemléletében, hogy a korábbi szigorú cél-eszköz rendszert alkalmazott, a három céldimenzió után ismertette a megvalósításukhoz szükséges eszközöket is: a programok kidolgozása funkcionális, időbeli és térbeli szerkezetben, a társadalmi és gazdasági szereplők bevonása, az önkormányzati feladatok delegálása, a kerületrészek identitásának hangsúlyozása és a sajátosságoknak megfelelő fejlesztések támogatása voltak. A megújított stratégia nem különítette el ezeket az eszközöket, hanem ugyanezeket a célrendszer belső szerkezetének elemeiként azonosította. Az előbbi az eszközzrendszert az átfogó programok – a negyedek programjainak tengelye mentén osztotta fel, amelyet az IVS is követett, csak az átfogó programokat céloknak nevezte. Utóbbi stratégia további részeiben sem nevezte meg az eszközöket, valójában az első dokumentum eszközeit a célok kategóriájába sorolta, és csak a városrészi programok részletes bemutatásában nevezte meg a konkrét programokat. Ezek a programok tekinthetők itt inkább a megvalósítás eszközeinek.

Az átfogó programok a legfőbb problémákat, a magas munkanélküliséget, az alacsony iskolázottságot és az alacsony minőségű lakásállományt emelték ki, amelyek az egész kerületre mindmáig jellemzőek. A lakásprogram és a lakáspolitikai cél, illetve a társadalomfejlesztési program és cél tartalmukban teljesen megegyeztek a két időszakban. Mindkét átfogó programot (cél) három dimenzió mentén osztották fel aszerint, hogy a

program mely részei szolgálták az általános társadalmi, gazdasági és környezeti célokat. A lakásprogram a társadalmi célokat figyelembe véve arra koncentrált, hogy átlátható támogatási keretekkel rendelkező lakáselosztás alakuljon ki, gazdasági oldala a lakásrendszer fenntarthatóvá tétele, az önkormányzati lakásportfólió minőségének javítása, környezeti tengelye pedig a lakóépületek és környezetüknek a felújítása volt. A társadalomfejlesztési program társadalmi dimenziója az iskolák, óvodák, kulturális intézmények szerepének növelésére és a közöttük lévő kapcsolatok támogatására törekedett, gazdaságilag a munkaerőpiaci versenyképesség volt az elsődleges célpont, környezeti szempontból leginkább az intézmények létrehozása és felújítása állt a középpontban.

3. táblázat

Lakásprogram (kerületfejlesztési stratégia) – lakáspolitikai cél (IVS)
Társadalmi célokat szolgáló eszközök – társadalmi elemek
<ul style="list-style-type: none"> - kerületi lakásfenntartási rendszer kialakítása - lakásrendszerhez illesztett szolgáltatás kialakítása, a szolgáltatások minőségének javítása - lakástámogatási rendszer átláthatóbbá tétele - átjárható, többszektorú lakásrendszer kialakításának támogatása - lakáselosztási rendszer kialakítása és hosszú távú fenntartása
Gazdasági célokat szolgáló eszközök – gazdasági elemek
<ul style="list-style-type: none"> - az önkormányzati lakásportfólió átstrukturálása, minőségének javítása, fenntartható lakásállomány létrehozása - kontrollált bérű lakásállomány létrehozásának támogatása - vállalkozói bérlakás állomány létrehozásának támogatása, értékesítéssel összekapcsolt lakóépület-felújítások támogatása
Környezeti célokat szolgáló eszközök – környezeti elemek
<ul style="list-style-type: none"> - lakásépítések támogatása - leromlott állapotú, nem felújítható lakásállomány lebontása - építészeti értéket képviselő lakóépületek felújítása - lakóépületek közvetlen környezetének javítása, közterületek, zöldfelületek kialakítása
Társadalomfejlesztési program (kerületfejlesztési stratégia) – társadalomfejlesztési cél (IVS)
Társadalmi célokat szolgáló eszközök – társadalmi elemek
<ul style="list-style-type: none"> - iskolák, óvodák környezetre kifejtett hatásának erősítése, differenciált programok létrehozása az iskolákban (pl.: képzőművészeti, mozgásművészeti) - iskolák, óvodák és a kerületi kulturális intézmények közötti kapcsolatok támogatása, erősítése - integrált kulturális helyek kialakítása
Gazdasági célokat szolgáló eszközök – gazdasági elemek

-
- munkerőpiaci versenyképesség növelése
 - felújítások rekonstrukciók során a létrejövő intézmények fajlagos üzemelési költségének csökkentése
 - kulturális szolgáltatások fejlesztéséből többletforrásgyűjtés
 - iskolák, óvodák felújításának, karbantartásának tervszerűvé tétele, szinkronizálása a területi és más ágazati programokkal

Környezeti célokat szolgáló eszközök – környezeti elemek

- új intézmények építése
- integrált kulturális helyek létesítése
- intézményfelújítások

Forrás: Rév8 [2004], [2008b]

A részletes terveket a negyedek – az IVS-ben városrészek – programjaiban fejtették ki. A kerületfejlesztési stratégiában a Magdolna-negyed fejlesztési programja a többi negyeddal együtt szerepelt, az IVS azonban már külön kötetben, akcióterületi programként mutatta be. Ez annak köszönhető, hogy a 2007-2013 között európai uniós támogatási időszakban az akcióterületi terv kialakítása a fejlesztési támogatásokért való pályázás egyik feltétele volt.

A kerületfejlesztési stratégia röviden összefoglalta a Magdolna-negyed jellemzőit, a társadalmi-gazdasági-környezeti feltételek elemzését még a negyedek programjai előtt, az egész kerületre végezte el. A Magdolna-negyedre vonatkozó fejezetben az önkormányzat által a 2005 és 2019 közötti időszakra vonatkozóan elindított fejlesztéseket vázolta fel (Rév8 [2004]). Ezek a fejlesztési projektek felsorolás-jellegűek, részletesen az MNP I. különálló dokumentuma mutatta be őket. Az IVS azon túl, hogy külön kötetet szentelt az MNP II-nek, egy másik kötetben negyedekre lebontva közölte a társadalmi, gazdasági, környezeti adatokat, az MNP-re vonatkozó részben már csak a célokat és programokat ismertette. Sokkal részletesebb és hosszú-, közép-, rövidtávra lebontott célokat fogalmazott meg a negyed fejlesztése számára. Ezeket az MNP II. kapcsán ismertetjük: a Magdolna-negyed területére vonatkozó akcióterületi terv az IVS része, de a legrészletesebben kifejtett programot az MNP II. dokumentumába illesztették.

4 A Magdolna Negyed Program

Budapest legleromlottabb városrészeinek egyike a józsefvárosi Magdolna-negyed, mind lakókörnyezeti, mind társadalmi szempontból. A város ezen krízisterülete a koncentrált társadalmi, gazdasági és környezeti problémák miatt akcióterületi tervezés célpontja lehet. Alacsony szintű iskolai végzettség, a roma népesség átlagosnál nagyobb aránya, szegénység és kirekesztettség magas szintje, magas kriminalitás – magas munkanélküliség, alacsony

gazdasági aktivitás – alacsony komfortfokozatú leromlott állapotú lakások jelentős száma jellemzi (Rév8 [2008b]).

A Magdolna-negyed fejlesztési programjai két különböző szintet képviseltek: az MNP I. a tizenöt éves kerületfejlesztési stratégia részeként egy modellkísérleti program volt, míg az MNP II. a 2007-2013 közötti időszak szabályozásának megfelelően az IVS egyik akcióterületi terveként készült el. Ez megnyitotta az utat az Európai Unió forrásokra való pályázáshoz. A negyed társadalmi helyzetéből adódóan az MNP a szociális városrehabilitációra összpontosított, tehát a célja a negyedben lakók életminőségének javítása, az eredeti lakosság megőrzése, valamint a társadalmi problémák oldása volt. Emellett igyekezett a városrészt visszailleszteni a városszövetbe, valamint új arculatot kialakítani a Magdolna-negyednek. Ennek megfelelően hármass keretbe foglalták benne a célkitűzéseket. A környezeti cél tartalmazta az épületek állagának, a közterületek és a zöldfelületek mennyiségének és minőségének javítását, valamint az építészeti értékek megőrzését. A társadalmi célok közé tartozott a jobb lakhatási körülmények biztosítása, a lakosság társadalmi státuszának emelése a helyiek képzésével, a szegregáció csökkentése és a társadalmi kohézió erősítése. A gazdasági célok a gazdasági aktivitás növelése, az önkormányzati vagyon értékének megőrzése, munkahelyteremtő beruházások támogatása, a negyed jövedelemtermelő képességének javítása, a munkaképes lakosság szakképzettségének, piaci pozícióinak javítása voltak (Rév8 [2005], [2008d]).

Az MNP I. konkrét projektjeiként az épületfelújítás; a közterület átalakítása; a közösségi létesítmények kialakítása; az innovatív szociálpolitikai, foglalkoztatási és oktatási -bűnmegelőzés, oktatás, foglalkoztatás-; valamint a közösségfejlesztést elősegítő programok szerepeltek (Rév8 [2005]). A célok minden elemében arra törekedtek, hogy a fejlesztési programokba bevonják a lakókat, illetve, hogy aktív részvételükre támaszkodjanak (Alföldi et al. [2007]).

A terv hat olyan területet azonosított, amelyeken belül tevékenykedni kell annak érdekében, hogy a fenti célokat legalább részben elérjék három év alatt. Az első az épületfelújítási program volt, amelynek keretein belül 2005-ben összesen négy-hat ház felújítását tervezték. A második a közterületi program volt, amely a Mátyás tér felújítását jelentette. Harmadikként a közösségi létesítmények kialakítása szerepelt, melynek legfontosabb elemeként egy közösségi házat hoztak létre a Mátyás tér 15. szám alatt. Azonban a közösségi ház programjának ismertetése során érintettek más alprogramokhoz kapcsolódó elvárt eredményeket is. Így feladatként tüzték ki az ifjúsági tanácsadást és segítségnyújtást, a vizuális oktatást és képzést, a kulturális és szabadidős elfoglaltságok, a rehabilitáció

szervezését és a civil önszerveződések támogatását. A negyedik cél a mediko és szociokulturális intézmények elhelyezésével kapcsolatos volt. Azok keretein belül a különböző mentálhigiénés problémákkal küzdők és a szenvedélybetegek kezelését kívánták a helyi civil szervezetek segítségével javítani. Az ötödik az innovatív szociálpolitikai, foglalkoztatási és oktatási program létrehozása volt. Ez a Digitális gyerekkor című ismeretbővítő, általános iskolai oktatást kiegészítő tevékenységet, az összevont Erdélyi utcai Általános Iskola kialakítását, az óvodai közösségfejlesztést, a képzési programokat, a roma vállalkozóknak szóló vállalkozói programot, a közbiztonsági munkacsoport létrehozását, az új szemléletű lakossági tájékoztatást és a közbiztonság területén dolgozó személyek továbbképzését tartalmazta. Hatodik célként egy, a közösségfejlesztést elősegítő programot tűztek ki, ehhez a Szomszédügyi Tanács létrehozását javasolták a dokumentumban. Minden egyes területhez pontosan meghatározott, és évekre lebontott módon rendelkezésre bocsátott források álltak rendelkezésre (Rév8 [2005]).

Az MNP II. az első program tanulságaiból kiindulva készült el Józsefváros 2008-ban elfogadott integrált városfejlesztési stratégiájának részeként. Az első időszak legnagyobb kihívása a lakosság bevonása volt a programba: a négy önkormányzati bérház pozitív példáját mutatta az összefogásnak, de az önkormányzat és a lakók közti bizalomhiány tartósan bizonyult. Ezért a részvétel erősítését elsődlegesnek tartotta a második program, hiszen az feltétlenül szükséges a negyed új arculatának kialakításához. A második terv hosszú, közép- és rövid távú elemekkel egészítette ki a célkitűzéseket. Társadalmi téren hosszútávon igyekezett elérni egy összetartó, sokszínű közösség kialakítását. Középtávon a szegregáció és a negatív kép megszüntetésére, az életminőség és a lakhatási színvonal javítására törekedett. Rövidtávon a sorsukon javítani akarók számára nyújtott lehetőséget az egyéni fejlődéshez, tanácsadást biztosított, segítette a lakók közti és civil szerveződések, a fiatalok hátrányainak leküzdését. Ami a gazdasági dimenziót illeti, az öfenntartás hosszútávú, a gazdasági aktivitás középtávú javítása érdekében a helyi munkaerőpiac, kiskereskedelem, kisipar és a vállalkozói környezet beindítását tartotta fontosnak. Környezeti szempontból hosszútávon élhető, egészséges környezet létrehozását célozta meg. Ehhez középtávon az épített és természetes környezet minőségi javítására, közterületek zöldfelületeinek növelésére törekedett. Rövidtávon pedig hangsúlyossá vált az energiahatékonyság, a lakások komfortfokozatának javítása, valamint a közterületek felújítása (Rév8 [2008e]).

A célok megvalósítására kialakított specifikus fejlesztési programok folytatták az első programozási időszak kezdeményezéseit, de kibővített és továbbfejlesztett formában. A minőségi oktatás program keretében célul tűzték ki a Lakatos Menyhért Általános Iskola és

Gimnázium megújítását, amelyben ekkor művészeti oktatás, esti tagozat, illetve egész napos ellátás is indult. Az intézmény akadálymentesítését, az energiafelhasználás javítását tartalmazta az alprogram. A nyitott intézmény program a kulturális identitást tiszteletben tartó, esélyegyenlőséget biztosító oktatásra koncentrált. A közösségfejlesztési programok a Kesztyűgyárhoz kapcsolódtak, amelyben drámaoktatás, tehetségtámogató program, a Kidpix digitális gyerekkor program, életviteli tanácsadás és konfliktuskezelő programok indultak. A rendszeres sportolási lehetőség biztosítására elkezdtek a Homok utcai sportudvar építését. Emellett más közösségfejlesztő programokat is szervezett a Rév8 a lakók és a civil szervezetek részvételével. (Magdolna Negyed Napok, Magdolna Kupa, stb.) A szociális és bűnmegelőzési program részeként a lakók bevonásával elindították a prevenciós programokat, a közterületi/szociális drogmunkát, a szomszédsági rendőr- és gondnoki rendszert, a biztonságos kapu programot. A környezeti programokban az épületek megújítása a lakóközösség részvételével elsődleges maradt: társasházi és közterület-rehabilitációs program (Mátyás tér forgalom-át szervezése, gyalogos övezet létrehozása, Dankó utcai Szomszédsági Szabadidőudvar kialakítása, közvilágítás-korszerűsítés) indult. A gazdasági programok a nyolcosztályos felzárkóztató képzés, elhelyezkedést segítő tanácsadás, mentori segítségnyújtás és folyamatos munkaközvetítés megkezdéséből álltak, amelyek mellett a szolgáltatásbővítést is célul tűzték ki – ennek révén attól kezdve az üresen álló önkormányzati helyiségeket a helyi szolgáltatók használhatták (Rév8 [2008e]).

5 Kutatási kérdések és hipotézisek

5.1.1 A kutatási kérdések

Kutatásunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a józsefvárosi Magdolna-negyedben zajló városrehabilitáció esetében a sajtó milyen képet alakított ki a célokról és az eredményekről, és hogy a cikkekben ábrázolt valóság milyen elemekből áll: a minta elemei lefedik-e egymást, van-e köztük összhang. Ennek érdekében a tartalomelemzés módszerét alkalmaztuk a sajtóorgánumok egy a későbbiekben bemutatott módon kiválasztott mintáján. Elsősorban arra koncentráltunk, hogy az újságcikkek vizsgálata révén összevessük a nyomtatott sajtóban ábrázolt valóságot a már leírt programok célkitűzéseivel.

Az elméleti irodalom ajánlásai és a programok által azonosított célok alapján három fő témára összpontosítottunk a tartalomelemzés során, és ezekhez kapcsolódó kutatási alkérdéseket azonosítottunk a pontos vizsgálat érdekében. Eszerint a szociális városrehabilitáció környezeti, gazdasági és társadalmi dimenzióira fektettük a hangsúlyt. Az

önkormányzat fontos résztvevője a fejlesztési tervezésnek és végrehajtásnak, ezért a fókuszba helyezett témák vizsgálatakor arra is figyeltünk, hogy milyen hangsúlyt kapott a politikai dimenzió az egyes elemzési egységekben. A politikai tényezők jelenlétét nem külön kutatási témaként vizsgáltuk, mint a másik három kulcskérdést, hanem azok kiegészítőjeként, a változók összesített elemzése során vettük számításba.

Mindhárom téma keretein belül kutatási kérdéseket dolgoztunk ki, amelyekhez az elméleti keretek és a fejlesztési programok alapján megfogalmaztunk egy-egy hipotézist. Azt vizsgáltuk, hogy a kódolás során kialakított változók mennyiben igazolják a feltételezéseinket. A hipotézisek igazolásához szükséges változókat a következő fejezetben foglaljuk össze. A kutatási kérdések hármass felosztását szükséges kiegészíteni egy negyedik elemmel, a program értékelésére vonatkozó dimenzióval. Ez nem azt jelenti, hogy módosítottuk volna a három fő témát, viszont a kutatás szempontjából fontos kérdéseket, amelyek általános értelemben kapcsolódnak a programok és a cikkek összehasonlításához, a három dimenziótól függetlenül is fel kellett tennünk.

A legelső kérdésünk összefoglaló jelleggel kereste a sajtóban a három dimenzió megjelenési arányát. Azt szeretttük volna megtudni, hogy a társadalmi, gazdasági és környezeti témák közül melyikkel foglalkoznak a legtöbbit a mintában szereplő cikkek. A szociális városrehabilitáció céljainak bemutatásakor leírtak alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a társadalmi dimenzióknak kell dominánsan megjelenie a cikkekben is, hiszen a szociális városrehabilitációt ez különbözteti meg az egyéb városfejlesztési módszerektől.

A) Társadalmi dimenzió

Az első kérdéscsoport – igazodva a stratégiai dokumentumok által felállított sorrendhez – a három dimenzió közül a társadalmihoz kapcsolódott. Ezek a kérdések arra koncentráltak, hogy a társadalmi problémák és azok szereplői hogyan jelentek meg a sajtóban, illetve a problémák mélyebbre vivő megoldásai hogyan tükröződtek ebben a közegben. Elsőként arra kerestük a választ, hogy a cikkek milyen társadalmi problémákat azonosítottak a Magdolna-negyed kapcsán. Ahogyan a programokban az akcióterületi tervezés egyik alapját a negyed társadalmi helyzetének indikátorai adták, úgy azt feltételeztük, hogy ezeket a társadalmi problémákat a cikkek is azonosították. Van egy társadalmi probléma, a bűnözés, amelynek a programokkal ellentétben a vizsgált elméleti irodalomban nem tulajdonítottak akkora jelentőséget. Emiatt azt gondoltuk, hogy ez a sajtóképből is hiányzott. A másik társadalmi kérdés, amely a programokban hangsúlyosabban jelentkezett, az a roma népesség magas

aránya miatt esetlegesen kialakuló etnikai feszültségek. Arra számítottunk a személyes beszélgetések alapján, hogy a cikkek inkább a feszültségek látens formáit érzékelték.

A társadalmi problémák megjelenítésén kívül azt is fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy ezeknek kik a szereplői, tehát mely társadalmi csoport a legfontosabb a cikkek számára. Az elméleti összefoglalás és a programok szövege alapján arra következtettünk, hogy a lakók a legfontosabbak, emellett még a Rév8 Zrt, a kerületi és a fővárosi önkormányzat jelenhettek meg a cikkekben. Abból gondoltuk ezt, hogy a szociális városrehabilitáció általánosságban hangsúlyt fektet a lakók bevonására, a vizsgált folyamatnak pedig elsődleges résztvevője volt már a kezdetektől az önkormányzat vagyongazdálkodó-projektvezető cége. Ha már azonosítottuk a legfontosabb szereplőket, érdemesnek tartottuk a vizsgálódásra azt is, hogy mennyire képesek azok az együttműködésre a cikkek szerint. Gans [1959] a kommunikációs nehézségekre hívta fel a figyelmet az önkormányzat és a lakók kapcsolatában, a Rév8 [2008e] és Tosics Iván ([2009. november 23.] személyes kommunikáció) a kooperációs bajokat a közösségi szellem hiányára vezették vissza. Ezek alapján jelentős akadályokat vártunk az együttműködésben. A kulturális események szervezése a közösségfejlesztés egyik eszközévé vált a stratégiai dokumentumok szerint, amely hozzájárult a társadalmi problémák oldásához, ezért kíváncsiak voltunk arra is, hogy fontos szerepet kapott-e a sajtótermékekben. Ha igen, akkor juthattunk volna arra a következtetésre, hogy a Magdolna-negyed kapcsán a cikkek szerint is hangsúlyos volt a kulturális programok közösségfejlesztő szerepe.

B) Gazdasági dimenzió

A második vizsgált dimenzió a gazdasági volt, amely a programok és az elmélet szerint is szorosan kötődik a társadalmi dimenzióhoz. Általánosságban a szociális városrehabilitáció társadalmi céljainak egyik eszköze a gazdasági helyzet javítása. Ezért csak egy kérdést fogalmaztunk meg: a program hatására aktivizálódni látták-e a cikkek a gazdasági életet?

C) Környezeti dimenzió

A harmadik a környezeti dimenzió. Ez az a terület, amely a városrészek leromlottságának látható jeleit hordozza, ugyanakkor összefügg a társadalmi problémákkal is. A kutatási kérdéseink is erre az összekapcsolódásra koncentráltak. Először arra voltunk kíváncsiak, hogy a lakóépületek fizikai leromlását milyen tényezőkre vezették vissza a cikkek. Az elméleti összefoglaló alapján azt vártuk, hogy három okot neveznek meg bennük: a központi beavatkozás, a társadalmi, valamint a történelmi folyamatok. Úgy gondoltuk, hogy a három közül az első a domináns, hiszen a szociális városrehabilitációról szóló munkák általában

kiemelték a szocialista korszak központi beavatkozásainak, ill. azok hiányának hatását (Ld. a 2.2 és 2.3 fejezetet.) Az MNP II. részletesen bemutatta a városrész lakáshelyzetét: „magas önkormányzati tulajdoni arány, leromlott műszaki állapot, korszerűtlen összetétel”, valamint a nem komfortos lakások magas aránya volt jellemző, amelyeket a felújítások elmaradásával indokolt (Rév8 [2008d] 43-44. o.). A felújítások elmaradását pedig a második világháború után lezajlott pusztulással hozta összefüggésbe. Az értéktelennek minősített területet először le akarták bontani, majd építési tilalmat vezettek be, később ipari beruházások és raktárépítések bontották a korábban egységes városképet (Rév8 [2008d]). Tehát a történelmi folyamatok mellett a központi beavatkozást hangsúlyozza legfőképpen.

Szintén az elméleti bevezetőben tárgyaltuk, hogy általánosságban a szociális városrehabilitáció a fizikai megújulás alatt nem a lakóépületek teljes lebontását, hanem azok felújítását érti, amely a tervezők szerint hozzájárul az eredeti lakosság megtartásához. Az MNP II. összehasonlította a két alternatívát, és arra a következtetésre jutott, hogy a lakóépületek lebontása sokkal nagyobb költséggel járna, mint a felújítása. Ezen túl, a bontás az eredeti lakosság kiköltözését eredményezné. (Rév8 [2008e]). Ezzel kapcsolatban meg akartuk vizsgálni, hogy ezt a törekvést felismerte-e a sajtó a Magdolna-negyed esetében, ezáltal különbséget tett-e a szociális városrehabilitáció és az ingatlanfejlesztés között. Feltételeztük, hogy igen, hiszen a szociális városrehabilitáció lényeges pontja ez a feltétel. Az előző feltételezésből adódott a következő kérdés, amely azt vizsgálta, hogy a fizikai megújulás hatására a cikkek szerint beindult-e valamilyen fajta lakosságcsere. Ezen túl, a beköltöző új lakók más társadalmi státuszúak voltak-e, és hogy ezt azonosították-e. Azt feltételeztük, hogy – összhangban a program céljaival – a cikkek szerzői a lakosság helyben maradását emelték ki, de az újonnan beköltözőkről elmondták, hogy eltérő státuszúak, ami viszont a terület felértékelődésének köszönhető.

Azt is fontos kérdésnek tartottuk, hogy maguk a lakók hogyan reagáltak a fizikai környezet megújítására a cikkek elmondása szerint. Személyes beszélgetések alapján azt vártuk, hogy minél inkább bevonva érezték magukat, annál inkább megbecsülték a felújítás eredményét, és hogy ezt a sajtó is felismerte. (Tosics [2009. december 10.]) Végül azt is megvizsgáltuk, hogy a környezeti megújulásnak az épületfelújításon kívül más módját is ismertették-e a sajtótermékek: mennyire tekintették fontosnak a zöldterületek kialakítását a cikkek. A programok összekötötték a fizikai megújulást és a közösségfejlesztést, amelynek egyik eszköze a zöldterületek létrehozása volt a lakók bevonásával. A „Zöld udvar” program például egyértelműen összekötötte a zöldesítést az öntevékeny lakóközösség kialakulásával és

a lakók életszínvonalának emelkedésével (Rév8 [2008d]). Emellett az elméleti irodalomban szintén találtunk utalást a zöldfelületek rehabilitációban betöltött szerepéről (Mikle [2005]).

D) Program

A programok általános értékelése kapcsán egyrészt arra voltunk kíváncsiak, hogy említésekor összehasonlították-e a szociális városrehabilitációt más típusú városrehabilitációs formákkal, és melyiket tartották sikeresebbnek. Azt vártuk, hogy a programokban leírtakhoz hasonlóan (Rév8 [2008e]) a piaci típusú városrehabilitációval összevetve a szociálist tartották fenntarthatóbbnak és hatékonyabbnak a sajtóban is. Emellett meg szeretnénk tudni azt is, hogy az integrált városfejlesztés, amely a szabályozási környezet új előírása, megjelent-e a cikkekben. Az előzővel ellentétben itt nem vártuk, hogy a cikkekben található bármennyi információt erre vonatkozóan, mert ez inkább szakmai tartalomnak tekinthető.

A program végrehajtása kapcsán két kérdésre koncentráltunk. Egyrészt, azt szeretnénk tudni, hogy a sajtó milyen felelősségi köröket állapított meg a programok megvalósítását illetően. A stratégiai dokumentum (Rév8 [2008e]) megállapította az önkormányzat és a Rév8 Zrt. jogi felelősségét, illetve a lakók felújításban való részvétele, mint a program sikerének egyik feltétele (Rév8 [2008e]), amely a felelősség morális formájaként értelmezhető. Arra számítottunk, hogy ezt a sajtóban is kiemelték. A végrehajtásban fontos szerepe volt a finanszírozás módjának, ezzel kapcsolatban azt a kérdést tettük fel, hogy az újságok mely pénzügyi forrásokra helyezték a hangsúlyt az MNP említésekor. Azt feltételeztük, hogy az MNP II-ről szóló cikkekben már szerepeltették az Európai Unió forrásokat, mivel az akcióterületi program kiemelt projektként a Közép-Magyarországi Operatív Programban 1,9 milliárd forint támogatást kapott, (ROP Irányító Hatóság [2010] 17. o.) amelynek felhasználását részletesen kifejtette az MNP II. 3. kötete (Rév8 [2008f]).

Végül a program értékelését általános értelemben is megvizsgáltuk, és azt feltételeztük, hogy a cikkek szerzői inkább a megvalósítással kapcsolatos problémákat hangsúlyozták, tehát negatív véleménnyel voltak az MNP sikeréről. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy ez a negatív értékelés vajon összekapcsolódott-e finanszírozási kérdésekkel. Azt vártuk, hogy a cikkek a finanszírozást illetően szót ejtettek korrupciót súroló problémákról.

5.1.2 Az elemzés módszerei

A dolgozatunkban alkalmazott tartalomelemzés során a kvalitatív jellegű vizsgálatok eszközeit használtuk fel. A korábban feltett kutatási kérdéseinkre úgy kívántunk tehát

válaszolni, hogy szereplőnként egy adott struktúrájú kódutasítást futtattunk végig az elemzés tárgyául szolgáló cikkeken. Eredetileg témánként végeztük el a fenti műveletet, de a próbakutatás tapasztalatai alapján megváltoztattuk a módszerünket, mivel az kevésbé használhatónak bizonyult.

Az elemzés tárgyai elsősorban az országos napilapok, hetilapok, valamint a visszhangja voltak. Ezen sajtótermékeknek nemcsak a nyomtatott, hanem az online kiadásait is górcső alá vettük. Az elemzéshez az újságok témák szerint címkézett adatbázisát, az interneten található archívumait, valamint a Magdolna Negyed Szomszédügyi Tanács cikk adatbázisát használtuk fel. Célunk az volt, hogy az általunk kiválasztott sajtószegmensben megtalálható minden, a Magdolna-negyeddel, a szociális városrehabilitációval és a Magdolna Negyed Programmal foglalkozó cikket megvizsgáljunk.

Az országos napilapok közül a legnagyobb példányszámú közéleti újságok (*Népszabadság, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap, Népszava*), a legjelentősebb közéleti hetilapok (*HVG, Heti Válasz, Figyelő, Magyar Demokrata, Magyar Narancs*) álltak a középpontban, míg a helyi lapokat a *Józsefváros* és a *Helyi Téma* képviselte. A szakmai lapok közül az *Ingtatlan Befektetést*, az *ingatlanmagazin.hu-t*, a *hg.hu-t* és az *epiteszforum.hu-t* választottuk ki, azok szakmai szempontból releváns tartalmai miatt. A világhálón megtalálható híroldalak közül az *index.hu* és az *origo.hu* cikkeit elemeztük. A mintába bevontuk a roma kisebbségi oldalakat (*RomaPage* és az *AmaroDrom*) is.

Az elemzésünkhöz használt háttérváltozók:

- *Mikor íródott a cikk?*
- *Melyik orgánumban jelent meg?*
- *Mi a címe?*
- *Ki a cikk szerzője?*
- *Mi a cikk műfaja?* (1 hír, 2 tudósítás, 3 vélemény, 4 interjú)
- *Hol van a cikk az újságban?* (Oldalszám, rovat neve.)
- *Mekkora a cikk (és a pontos téma) terjedelme?* (Karakterszám)
- *Van hozzá kép?* (0 Nem, 1 Igen)
- *Mi van a képen?*
- *Mit sugároz a kép?* (1 Pozitív, 2 Negatív, 3 Semleges, 4 Nem kategorizálható)
- *Mekkora a kép mérete a cikk méretéhez viszonyítva?* (százalékos arány)

A tartalmi változókat további két típusba soroltuk: a szereplők által felvetett témákkal kapcsolatos információkra, és az egész cikkekre vonatkozó változókra. A fő témák a

kutatási kérdésekről szóló fejezetben már bemutatott három dimenzió voltak, amelyekre az elemzés kérdései vonatkoztak. Hozzájuk további altémákat csatoltunk: ezek olyan a problémacsoportok, amelyek a cikkekben felvetődtek.¹ Megnevezésükkel az volt a célunk, hogy sokrétűbbé tegyük a vizsgálatot, és hogy lehetővé tegyük azt, hogy a felvetődő problémákat ne csak egy fő dimenzióval lehessen azonosítani. A három dimenzión túl beemeltük az elemzésbe a politikai tényezők hatását, és minden egyes altéma esetében megvizsgáltuk a jelenlétét.

A problémacsoportok megjelölése után szükségesnek tartottuk volna megnevezni a cikkek szereplőit, egyrészt általános kategóriák segítségével, másrészt bármely új megszólaló további kategóriájának kialakításával. A próbakutatás tapasztalatai alapján logikusabbnak bizonyult a szereplők előbb történő megnevezése, és az azok mentén elvégzett kódutasítás. Fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy ezek a szereplők milyen problémákat azonosítottak, ezek mely al-, illetve főtémához illeszkedtek, kiket tartottak érte felelősnek, és hogy milyen megoldási javaslatot adtak rá. Az elemzés része volt, hogy a megszólaló hogyan értékelhető: inkább elfogultnak vagy inkább semlegesnek tekinthető-e.

Az összehasonlíthatóság és összegezhetőség érdekében arra törekedtünk, hogy minden szereplő esetén ugyanazon sémára épülő kérdéssort vezessünk végig. Minden egyes cikk tartalmi elemzése tehát a következőképpen nézett ki:

SZEREPLŐ – KONFLIKTUS – ALTÉMA – FŐTÉMA – FELELŐS –
MEGOLDÁS –ÉRTÉKELÉS – HANGSÚLY

A cikk tartalmi vizsgálatának másik eszközei voltak a cikk által sugárzott attitűd elemzésére vonatkozó változók.

Említi-e a cikk a Magdolna Negyed Programot, a szociális városrehabilitációt?
(0 Nem, 1 Igen.)

Önmagában a cikk elfogult-e? (5 fokú skála)

Mennyire hangsúlyos a téma a cikkben? (5 fokú skála)

6 Az empirikus kutatás eredményei

Ebben a részben a korábban feltett kutatási kérdésekre igyekeztünk válaszolni úgy, hogy amellet, hogy egyenként összegeztük tapasztalatainkat, összevetettük a hipotézisekkel a kapott eredményeket. Egyrészt, arra koncentráltunk, hogy a sajtóban is megjelennek-e az elméleti irodalom és a programok által azonosított témák. Másrészt, tartalmilag összegeztük

¹ Az altémák nem egyenlőek a kutatási kérdésekkel, hanem azok megválaszolásának eszközei. Emellett azt is kiemelnénk, hogy nem voltak előre meghatározva, hanem a próbakutatás során azonosítottuk őket.

az olvasottakat, vagyis igyekeztünk azonosítani azt, hogy milyen kép jelent meg a szociális városrehabilitációnak, illetve a Magdolna Negyed Programnak az adott részéről a mintában. Tehát elsősorban az egyes kutatási kérdésekben és a hozzájuk kapcsolódó hipotézisekben szereplő témákra – azok jellemzésére - koncentráltunk. Harmadrészt, vizsgáltuk a cikkek szerzőinek és megszólaló szereplőinek az adott területeken végbemenő folyamatokhoz, az azokban elért eredményekhez való viszonyulását, esetleges elfogultságát, az adott témák cikkekben belül betöltött súlyát, vagyis az adott kutatási kérdéshez kapcsolódó írások egészének jellemzőit. A tartalomelemzést követően igyekeztünk számszerűen összegezni az eredményeinket, de további lehetőségekre adott volna lehetőséget aggregált mutatók készítése, és az azok közötti statisztikai kapcsolatok vizsgálata.

6.1.1 A cikkek általános jellemzői

Összesen 140 cikk szerepelt a mintánkban a 2004. 06. 26. és 2010. 08. 27. közötti időszakból, amelyek közül 35 hír, 85 cikk - riport, tudósítás -, 12 interjú és 8 vélemény. Utóbbi kategóriába csak azokat soroltuk, amelyek a cikk túlnyomó részében a szerző nézőpontját ismertették, ezeken túl sok olyan cikk is volt, amelyekben kisebb arányban voltak találhatóak szerzői vélemények. 63 sajtóanyag jelent meg az országos napi-és hetilapokban, ezek közül a legtöbb a Népszabadságban (15), a HVG-ben (14) és a Népszavában (13). Az internetes hírportálokon 8 cikket találtunk a témában. 34 írás foglalkozott a Magdolna-negyeddal és a szociális városrehabilitációval a szakmai folyóiratokban, ebből 11 az Építészfórumon, 10 az Ingatlan és Befektetés című lapokban. Ezeknek a cikkeknek egy részét a Rév8 munkatársai írták, így beszámoló, ismertető, figyelemfelkeltő szerepük volt. A helyi lapokban kevés cikk foglalkozott a programmal. Nagyrészt hírek és tudósítások jelentek meg, amelyeknek szintén inkább informatív, mint értékelő szerepe volt.

6.1.2 A kutatási kérdések vizsgálata

Az első kutatási kérdésünk arra vonatkozott, hogy melyik a legfontosabb főtéma, mely dimenzió jelennek meg a legtöbbször. Tapasztalataink szerint a következő találati sorrend állítható fel. A társadalmi 120 a környezeti 78, míg a gazdasági összesen 42 cikkben szerepelt valamekkora mértékben, arányban. Ez a szociális városrehabilitáció irodalmának ismeretében azonban nem tekinthető meglepő eredménynek.

A) Társadalmi dimenzió

Először az azonosított társadalmi problémákat kerestük. Úgy gondoltuk, hogy az elméleti háttér során már leírt társadalmi problémák egy kivétellel – bűnözés – mind szerepeltek a

sajtó valóságában. A gyakorlatban azt tapasztaltuk, hogy összesen 85 cikk foglalkozott legalább érintőlegesen valamely ide sorolható üggyel, tehát szinte mindenhol megjelentek vonatkozó információk. Összefoglaló leírások a kerületi szociális válságjelenségekről még a nem szorosan arról írt cikkek nagy hányadában is voltak. Ilyen összefoglaló összesen 21 helyen szerepelt. Ezek mellett természetesen sokkal több helyen foglalkoztak a vonatkozó problémákkal, de kifejezetten összefoglaló jellegű bekezdést vagy bekezdéseket ennyi helyen találtunk. A kezdeti hipotézis első fele tehát teljes mértékben igaznak bizonyult. Azonban az egy kivétel, a bűnözés a gondoltnál sokkal többször, összesen 23 cikkben 26 bevont alany által azonosítva szerepelt. Emiatt hipotézisünket csak részben támasztotta alá a sajtókép.

A második kutatási kérdésünk az volt, hogy az etnikai ellentétek mennyire fajsúlyos problémaként jelentkeztek a sajtóban. Feltételezésünk az volt, hogy léteztek ellentétek, amelyeket azonban nem feltétlenül mondtak ki. Összesen 25 cikk foglalkozott a témával. 6 cikkben a szerzők, illetve az általuk megszólaltatott politikusok összefoglalták a kerület problémáit, a felmerülő szociális válságjelenségeket, melyek közül az egyik a nagyarányú roma népesség gondjai voltak. Többnyire az itt megszólaló személyeket semlegesnek tekintettük, leszámítva azokat a politikusokat, akik amellet, hogy megemlítették a konfliktust, a saját megoldási javaslataikat a helyes és járandó útként vázolták fel. Három cikk a valós ellentéteket vagy azok hiányát mutatta be meglehetősen elfogult válaszó alanyok megszólaltatásával. Kettőben lakók panaszkodtak, míg a harmadikban a Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke beszélt arról, hogy meglehetősen békés a kerület. 13 cikkben oktatókkal készített interjúk során az Erdélyi Utcai Általános Iskola és a Dugonics András Gimnázium összevonása kapcsán mutatták be a szegregáció csökkenését az oktatásban, de ennek ellenére az esetleges ellentétek meglétére nem koncentráltak. Végül egy cikk probléma megnevezése nélkül említette meg a magyar-roma kulturális együttműködést. Jellemzően elfogultak voltak a megszólalók, a cikkek elején szerepeltek semlegesnek ítélt összefoglalók az egyes iskolákról. Összességében kijelenthető, hogy teljesen eltérőek voltak semlegesség, elfogultság szempontjából, ebben tendencia nem igazán mutatkozott. Másrészt azonban az MNP és a szociális városrehabilitáció tekintetében differenciálhatóak voltak. Az oktatás kapcsán megjelent három írás elsősorban csak egy vetületével foglalkozott az MNP-nek és a szociális városrehabilitációnak. A másik 5 cikk elsősorban összefoglaló jellegű volt, az ellentétek mellett más témák is felmerültek, habár mindegyik a szociális városrehabilitációt helyezte a fókuszba. Az egyetlen kivétel talán a Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnökével készített interjú volt, amelyben a helyi politika is igen hangsúlyos és fontos szerepet kapott. Összességében úgy éreztük, hogy a fenti hipotézisünket csak részben igazoltuk, hiszen

explicit módon az etnikai ellentétek meglétéről vagy hiányáról mindösszesen két cikkben volt szó, és azokban sem csak ezen a jelenségen volt a hangsúly. Tehát kevés helyen volt szó az etnikai ellentétekről, és ott is csak rejtett módon.

A harmadik kérdés arra kereste a választ, hogy melyik érintett csoport volt a legfontosabb a cikkek alapján. Azt feltételeztük, hogy a lakók álltak a középpontban. Ennél kérdésnél a cikkelemzésnek azt a részét használtuk fel, amely a cikkek szereplőit azonosította. Azt vizsgáltuk, hogy az egyes cikkek által megszólaltatott emberek melyik szereplői csoporthoz tartoztak, és a csoportok közül melyik szerepelt a legtöbbször. 5 csoportot alakítottunk ki: lakók, Rév8, önkormányzat, ellenzék, szakértők. Az első szempontból a várakozásainkkal ellentétben nem a lakók voltak a leggyakoribb megszólalói a cikkeknek, hanem a szakértők: többségében szociológusok, szociális munkások, építészek, rendőrök. Második leggyakrabban a kerületi önkormányzat és a Rév8 szólalt meg a cikkekben, személy szerint a polgármester, illetve Alföldi György, a Rév8 igazgatója. A lakók a harmadik helyre szorultak, a cikkek többségében csak illusztrációs szerepük volt. Így ezt a hipotézisünket nem tudtuk megerősíteni.

A negyedik kutatási kérdésünk arra kereste a választ, hogy az érintettek miképpen és milyen mértékben tudtak együttműködni egymással. Az volt az előzetes állításunk, hogy az önkormányzat és a lakók nem tudtak egymással kooperálni, illetve hogy a lakók sem tudtak egységesen fellépni. Összesen 28 olyan cikket – és 23 megszólalót - találtunk, amelyben a fenti kérdés központi elemként szerepelt. Tehát jelen esetben nem vizsgáltuk azokat a munkákat, amelyekben ugyan szerepelt valamilyen formában a kooperáció – vagy hiánya -, de nem értékelték az azon belül nyújtott teljesítményt. Ismét csoportosítottuk a megközelítések szerint a cikkeket, és ezek alapján összesen három állítást fogalmazhattunk meg a sajtó együttműködésekről kialakított hozzáállásáról, szubjektív képéről. Egyrészt, 15 cikkben a Rév8, a hivatalok és a lakók közötti bizalom helyreállításának fontosságáról írtak. Ezek jellemzően a Rév8 munkatársai által mondottakat idéző munkák voltak. Másrészt, a politikusokat kérdező írások – összesen 9 ilyen volt - inkább az eddig együttműködés által elért eredményekre, illetve a szociális városrehabilitáció közösségi részvételen alapuló oldalára koncentráltak. A már említett közös lakóház-felújítás esete fordult elő a legtöbbször. Harmadrészt, elsősorban a civil szervezeteket megszólaltató munkákban kritikák fogalmazódtak meg a Rév8-cal szemben. Nehezményezték a bevonásuk alacsony fokát, a kimaradásukat a stratégiai döntésekből. Láthattuk, hogy a munkákban szereplő alanyok többsége elfogult volt. A cikkek egészét vizsgálva is kevés, mindösszesen három semlegesnek – tehát nulla vagy egy pontost az ötfokú skálán - tekinthetőt találtunk. Ezekben mindkét

oldalnak lehetősége volt megszólalni, a többiben a már fent csoportosított módon érveltek az alanyok véleményét felhasználva a szerzők a kooperáció megléte vagy hiánya mellett, illetve azonosították a vélt felelősöket az együttműködés hiánya esetében. Összességében tehát úgy éreztük, hogy a megszólalók pozíciója, valamely érintett csoporthoz való kötöttsége az, ami döntően befolyásolta véleményüket, értékelésüket a kooperációról. Emiatt a sajtóban egy összességében kiegyensúlyozott, azonban az egyes elemeket vizsgálva elfogult kép jelent meg az idő folyamán arról, hogy az érintettek együttműködnek-e a szociális városrehabilitáció során. Hipotézisünk így sem megcáfолható sem megerősíthető nem volt, hiszen a vizsgált cikkekben részben szerepeltek a benne foglaltak, de részben azok ellentétei is.

Az ötödik kutatási kérdés azzal foglalkozott, hogy milyen kulturális események jelentek meg a sajtóban a Magdolna-negyeddal összefüggésben, és azok kötődtek-e a közösségfejlesztéshez. A Magdolna Negyed Program célkitűzéseiből kiderült, hogy a Kesztyűgyár Közösségi Ház nemcsak kulturális programok helyszíne, hanem a közösségfejlesztés központja is kívánt lenni. A mintában azokat a cikkeket kerestük, amelyek egyrészt beszéltek a Kesztyűgyárról, mint intézményről, a program egyik eleméről, másrészt valamilyen közösségi eseményt, kulturális programot dolgoztak fel. 33 cikkben találtuk meg a közösségi házat legalább említés erejéig, ebből csak 13 foglalkozott részletesen azzal, hogy milyen konkrét lehetőségek nyíltak meg a Kesztyűgyárban. 7 sajtóanyag ajánló jelleggel mutatott be egy-egy kulturális programot, amelyeket a közösségi házhoz kötöttek. Noha a releváns minta kicsi volt, az mindenképpen elmondható, hogy a cikkek rávilágítottak az intézmény egyéb funkcióira is, szinte mindegyik hangsúlyozta a közösségépítő szerepét. 6 cikk megemlített más helyszíneket is, amelyek fontosak a közösségformálás számára, ezek mind a közterület- vagy épület-felújítással, valamint a további fejlesztésekkel álltak kapcsolatban. Az összesen 10 megszólalóból a cikkek szerzőin kívül több alkalommal nyilatkozott a Rév8 egyik munkatársa, 4 esetben pedig politikus szólalt fel a témában. A minta nagy részében inkább a programot támogató cikkeket találtunk, 9 közülük a maximális 5 pontot kapta. Csak egy cikk volt a témával kapcsolatban az ellenoldalon teljesen elfogultként, és három csekélyebb mértékben ellenzőt azonosítottunk. A többi cikket semlegesnek ítéltük. A feltevésünk tehát részben igazolódott be, mert az elemzett cikkek többsége nem azonosította a Kesztyűgyár programjainak kettős célját.

B) Gazdasági dimenzió

A gazdasági dimenziót illető kutatási kérdés a közvetlen gazdasági hatásokkal, a kisvállalkozók megerősödésével, a forgalom változásával volt kapcsolatos. Ilyen jellegű

információ nem szerepelt egyik, a mintában szereplő dokumentumban sem, mint ahogy a gazdasági dimenzióval is csak elenyésző mértékben foglalkozott 11 cikk, többségében a másik két fő témával egyszerre, illetve azok mellett kiegészítésként. Ennek ellenére sok gazdasági dimenzióhoz sorolható konfliktust vagy megoldást azonosítottunk, de ezek jellemzően kísérő jelenségei voltak egy másik, hangsúlyosabb témának. Ezeket a némileg kapcsolódó találatokat a megfelelő helyeken tárgyaltuk.

C) Környezeti dimenzió

Az első környezeti dimenzióval kapcsolatos kutatási kérdésünk a lakóépületek leromlásának okára kérdezett rá, amire a hipotézisünkben három lehetséges választ azonosítottunk. A tapasztalataink szerint a cikkek nagyon kis hányada foglalkozott a fenti kérdéssel, 4 összesen a 140-ből, tehát a sajtó valóságában nem volt tekinthető ez központi problémának. Három cikk a történelmi és társadalmi folyamatokat tette felelőssé a probléma kialakulásáért, azonban az általunk legfontosabbnak elképzelt központi beavatkozást nem említették. Csak egy cikk foglalkozott az elméleti összefoglalóban is ismertetett, 50-es és 60-as években elmaradt rehabilitációval. A kis elemszám miatt a cikkeket nem jellemeztük. A hipotézist nem tudtuk igazolni a csekély minta miatt. Mindezek mellett azonban megjegyezzük, hogy a lakóépületek leromlása önmagában egy kardinális kérdés a cikkek szerint is, azonban elsősorban nem az okaira, hanem magára a tényre, illetve a következményeire koncentráltak. Összesen 22, a témával valamilyen arányban foglalkozó írást találtunk, amelyek közül 13 született 2004-2007 között, és csak 9 az MNP II. időszakában. Érdekes megfigyelés, hogy a 2008 előtt a leromlott fizikai állapotú lakások problémájához többnyire a Corvin Sétány Projekt ingatlanfejlesztései kapcsolódtak megoldásként, míg 2008-tól már a Magdolna Negyed Programot nevezte meg a legtöbb cikk.

A második kutatási kérdésünk a környezeti dimenzió belül az volt, hogy a hazai sajtó felismerte-e az eltérést a felújítás és a teljes lebontás, illetve azok különböző hatásai között. Általánosságban a szociális városrehabilitáció egyik legfontosabb jellemzője az előbbi, és az azzal járó lakosság megtartás, így azt vártuk, hogy ez a különbséget a vizsgált cikkek szerzői is felismerték. Az eredmények, legalábbis részben, alátámasztották előzetes elképzeléseinket. Elsősorban azokat a munkákat gyűjtöttük itt össze, amelyekben implicit vagy explicit módon megtalálhatóak voltak mind a környezeti, épületfelújítással kapcsolatos, mind a társadalmi, a lakosság elköltözésével vagy maradásával kapcsolatos tartalmak. Amelyek csak az egyikre fókuszáltak, azokat nem elemeztük. Az alapján osztottuk két részre az itt tárgyalt cikkeket, hogy a felújítás bemutatása mellett kimondva vagy kimondatlanul

jelent-e meg bennük a lakosság megtartása.² 17 cikk az épületfelújításra, illetve annak társadalmi jelentőségére, a lakók aktívabb szerepvállalására fókuszált. Ezekben tehát nemcsak bizonyos eredmények, hanem a lakói aktivitás növelése, mint a szociális városrehabilitáció módja is szerepelt. Ugyanakkor implicit módon ezek az írások is bemutatták a lakosság megtartásának jelenségét, hiszen az akkori helyi lakosság növekvő aktivitására fókuszáltak. Ezzel szemben 13 cikkben konkrétan a lakosság megtartásának kérdésére fókuszáltak a felújítás bemutatása mellett. Ezen cikkek többségében (9-ben) megszólaltak a Rév8 munkatársai is. Kódolásunk alapján 24 cikk volt valamekkora mértékben elfogult, míg 6 semleges, de ezekben időbeli tendencia nem mutatkozott. Megállapítható, hogy a kiköltözést is érintő munkák mind elfogultak voltak, azonban mindössze kettőben jelent meg negatív vélemény a várható hatásokról. Ezek elsősorban szkepticizmust mutattak azzal kapcsolatban, hogy a legszegényebb rétegek valóban maradhatnak-e a negyedben. Két fontos tapasztalatot szűrtünk le ezekből az eredményekből. Egyrészt, úgy éreztük, hogy a cikkek valóban felismerték, hogy a program a felújításról szólt. Az írások egy része nemcsak tudósított ezekről, hanem emellett világosan látszott a második és a negyedik környezeti kutatási kérdés összefonódása is, hiszen az épületfelújítás elsősorban a jelenlegi lakók és fizikai környezetük kapcsolatával foglalkozó részekben került elő. Ez alapján úgy éreztük, hogy ezekben a cikkekben nemcsak a felújítás jelenségét mutatták be, hanem felismerték azt is, hogy az az akkori lakosság bevonásával, és nem elköltöztetésével zajlott. Emellett az írások egy másik csoportja explicit módon is fókuszált a lakók maradásának témájára. Ez alapján a vonatkozó hipotézisünket elfogadtuk.

A harmadik kutatási kérdésünk a lakosság összetételének változásaira kereste a választ. Feltételezéseink szerint a lakosság többsége összességében helyben maradt, és ha mégis érkeztek valamilyen mértékben új lakosok, azok elsősorban fiatalok, egyedülállók és magas iskolai végzettségűek. Általános tapasztalatunk volt, hogy a lakosság kicserélődésének említése nem a Magdolna Negyed Program kapcsán merült fel, sokkal inkább a józsefvárosi Corvin Sétány Programhoz vagy a ferencvárosi rehabilitációs programokhoz kötődött. A témában több cikk szólt a Dzsumbuj rehabilitációs programjáról is, amelyet egyértelműen az önkényes lakásfoglalók erőszakos kilakoltatásával azonosítottak. Összesen 33 cikk foglalkozott a fenti témával, ebből 21 a Magdolna-negyed rehabilitációjának témájában. Mindegyikben elsősorban szakértőket vagy politikusokat szólaltattak meg. A jellemző tendencia az volt, hogy a 21 írásban megszólaló 10 politikus a lakosság változatlansága –

² A harmadik lehetséges kombinációra, vagyis a maradás/költözés explicit és a felújítás implicit megjelenésére nem volt példa a vizsgált cikkekben.

mint a szociális városrehabilitáció egy jellemzője – mellett érvelt, és azt bizonyították, hogy ez ebben az esetben is így történik. A szakértők közül kettő a lehetséges kilakoltatások negatív képét festette le, míg ketten egyértelműen negatív hatásokkal is bíró folyamatként írták le azt, ami történik, azzal érvelve, hogy a legszegényebbeknek kell majd rosszabb körülmények közé költözniük. Érdekes jelenség, hogy összesen 10 cikk kötötte össze a lakosság helyben tartását a munkálatokba, közösségi programokba való bevonásukkal, amely az MNP egyik kiemelt célkitűzése volt. Az eltérések ellenére azonos altémákat és főtémákat, vagyis a dzsentrifikációt és a társadalmi dimenziót azonosítottuk mindegyik megszólaló esetében. Ráadásul minden szereplőt elfogultnak éreztünk. A cikkek mind az elfogultságukat, mind a hangsúlyaikat illetően eltérőek voltak. A hipotézisünk második felére, miszerint a beköltözők a fenti ismérvekkel bírnak, két utalást találtunk, így az alacsony találati szám miatt azon állításunkat elvetettük. Összességében tehát azt a következtetést vontuk le, hogy a vizsgált sajtótermékek alapján a szegényebb rétegek kiköltözése és maradása egyaránt lehetséges kimenetelnek tűnhet, noha a program készítőinek szándékát a cikkek is felismerték. A megjelenő beköltözőkről azonban csak a fenti cikkek vizsgálata alapján nem állíthatunk semmit.

A negyedik kutatási kérdésünk a lakóknak a fizikai környezetük javulására adott válaszát kutatta. Előzetes olvasmányaink alapján úgy gondoltuk, hogy a cikkekben bemutatott lakók bevonásuk eredményeképpen inkább tiszteletben tartják környezetüket, és jobban segítik a változásokat, illetve megőrzik az elért eredményeket. A vizsgált mintában összesen 51 cikk foglalkozott a témával, amelyet három főbb szempontból elemeztünk. Egyrészt, általánosságban a lakók bevonásának fontosságáról, mint egy fontos szociális városrehabilitációs tényezőről, lehetőségről, az erre vonatkozó nemzetközi példákról szólt bizonyos szereplők megszólaltatása révén a cikkek egy csoportja. Másrészt, a legtöbb cikk az épületfelújításhoz kapcsolta a helyiek aktív részvételét, és példákat sorolt fel a lakók sikeres bevonásáról, a lakói aktivitás növekedéséről, és ennek pozitív, a fizikai környezetre gyakorolt hatásairól. Igaz, ezen írások közül nem mind nevesítette explicit módon, hogy a lakók bevonása miatt valószínűleg tartósabbak lehetnek az új megoldások, a többiben csak a siker és az aktivitás párosításából, egy mondatban szerepeltetéséből következtettünk arra, hogy hasonló üzenetet kívántak közvetíteni. Harmadrészt, azonosítottuk a cikkek egy olyan csoportját is, amelyben a lakók bevonásának kudarcairól és a probléma mielőbbi megoldásának szükségességéről értekeztek a szerzők, illetve a megszólaló szereplők. Megfigyeltük, hogy a lakók részvételéről alkotott sajtóvélemény az idő múlásával változott: a program életszakaszának korai stádiumában, 2004 és 2006 között gyakoribb volt a cikkek

szkeptikus véleménye a kezdeményezésről, és inkább annak adtak hangot, hogy a lakók nem ismerték a programot, nehéz volt őket meggyőzni az együttműködés szükségességéről. 2007 után, és főleg a második program vége felé közeledve, 2010-ben sokkal pozitívabb hangot ütöttek meg a témával foglalkozó sajtótermékek. Szintén a program alakulásával párhuzamosan, az együttműködés formái is bővültek a cikkekben. A második tervezési időszak alatt a témában megjelent 29 cikk közül 19 foglalkozott az épületfelújításon kívüli területekkel: 4 a kulturális programokról, 6 a közbiztonságról, 9 a Mátyás-tér közterület-rehabilitációjáról írt.

Ami a cikkek által sugárzott attitűdöt illeti ennél a kérdésnél, 18 munka jellemzően a Rév8 mellett foglalt állást: 12 cikk a maximálisan elfogultat jelentő 5 pontot kapta, míg 6 írás hármat az ötfokú skálán. 13 írás semleges volt, szerzőik igyekeztek objektívan bemutatni a bizalom hiányának és a kommunikáció kiépítésének fontosságát és lehetőségét. Ezzel szemben a maradék 20 dokumentum változatos képet mutatott az idő függvényében. 5 cikk elsősorban Rév8 ellenes hangulatú volt, a lakók bevonásának tőlük független módjait, illetve annak nehézségeit mutatta be. Az ezek után megjelent 13-at pedig elsősorban Rév8 pártinak tekintettük, a vállalat munkatársai szólalhattak meg bennük. Míg az utolsó csoport egyensúlyozott a szkepticizmus és a programba vetett hit között. Összességében tehát azt éreztük, hogy habár találtunk eltéréseket a cikkek között, azok elsősorban a Rév8 megítélésében, a korábban elért eredmények értékelésében vagy a téma vizsgálatának szemszögében mutatkoztak. Ami a cikkek üzenetét illeti, egyetértést láttunk abban, hogy mindannyian érveltek a lakók bevonásának szükségessége mellett, annak előnyös oldalát és hatékonyságát bizonyították leginkább.

Utolsó kutatási kérdésünk a környezeti dimenziót illetően a zöldterületek szerepére kérdezett rá a fizikai megújulás és a közösségfejlesztés összefüggésében. Az volt az állításunk, hogy a zöldterületek általánosságban a szociális városrehabilitáció fontos részét képezik, és ennek megfelelően a sajtóban is a téma gyakori szereplését vártuk. Elvárásaink beigazolódtak, hiszen a vizsgált 140 cikkből – igaz, eltérő kontextusban és arányban – 16-szor szerepelt a zöldterületek kialakításának igénye. Meglehetősen nagy egyetértés volt a mintában, hiszen szinte minden megszólalónál – az akár szerző, akár a szerző által közvetlenül vagy közvetetten idézett személy volt, – megoldásként jelentkezett ez a téma. Azonban emellett három szempontból eltérés is volt a megítélésével kapcsolatban az egyes cikkek között. Egyrészt abban, hogy mely konfliktus, probléma kiküszöbölésére kívánták alkalmazni a zöldterületek létesítését. 8 cikk esetében a szerzők saját szavaikkal vagy más megszólalókéval összegyűjtötték a területen észlelt válságjelenségeket, és azokhoz kapcsolva

vázolták a szociális városrehabilitáció lehetséges megoldásait, amelyek egyik elemeként szerepelt a leromlott lakókörnyezet megújítása és a hozzá kapcsolódó zöldesítés. Tehát ezekben az írásokban elsősorban a fizikai környezet problémáira adott válaszok egyikeként, nem elkülönülve szerepelt a fenti téma. A másik 8 cikk ezzel szemben a zöldesítést külön vizsgálta. Ezek közül ráadásul a fizikai leromlottság, mint probléma mellett megjelent a lakói aktivitás hiánya, illetve a zöldesítés és az ahhoz kapcsolódó programok (mint az Élő udvar) várható jótékony hatása. Másrészt, az előző eltérésből következően abban sem voltak egységesek a minta elemei, hogy mely altéma vagy főtéma kapcsolódott a zöldterületek létesítéséhez. Az összegző jellegű cikkekben a szociális válságjelenségeket, illetve a szociális városrehabilitációt, mint általánosabb altémákat azonosítottuk, amelyeken belül a környezeti dimenzió volt a kiemelkedő főtéma. A többiben a konkrétabb közérzetjavító intézkedéseket és az épületfelújítást is azonosítottuk, amelyekhez leginkább a társadalmi dimenziót tudtuk kapcsolni. Harmadrészt, a szereplők elfoglaltsága is eltérő volt az egyes cikkekben. Elsősorban azokat tekintettük semleges megszólalóknak, akik egy hírt, megoldást közöltek, de nem köteleződtek el mellette, nem egy problémára adott helyes válasznak tekintették. Ilyenek összesen 8 cikkben szerepeltek. A másik 8 írás jellemzően elfoglult szereplőket szólaltatott meg, akik a zöldterületeket a bizonyos problémákra adott egyik jó megoldásnak tekintették. Ezek közül összesen egyben lehetett negatív és pozitív értékelést is olvasni, a többi mind a zöldterületek pozitív hatásait emelte ki. Magukat a cikkeket vizsgálva arra a következtetésre juthattunk, hogy egy részük érintőlegesen foglalkozott a zöldterületekkel, és ezek elsősorban a szociális városrehabilitációra összefoglalóan koncentráltak. A többiben központi témaként szerepelt, és pozitív környezeti hozadéka mellett elsősorban a lakók bevonásának egy formájaként azonosították. Érdekes megfigyelés, hogy a 2006 utáni cikkek jellemzően szakmai lapokban jelentek meg, és a zöldterületek kialakítását a közösségfejlesztés eszközeként tekintették. A Magdolna Negyed Program és a szociális városrehabilitáció súlya a releváns cikkekben belül egy kivétellel mind maximális volt. Összességében tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy a hipotéziseinkben szereplő a zöldterületek fontosságára és megítélésre vonatkozó állítások igazolást nyertek, a zöldterületek kialakítását – főleg az MNP II. időszakától – a közösségfejlesztés egyik eszközeként tekintették a cikkek.

D) Program

A városrehabilitációs programok készítésével kapcsolatosan az első kérdésünk az volt, hogy összehasonlították-e a cikkek a szociális városrehabilitációt más típusú felújításokkal, és ha

igen, akkor milyen ítéletet mondtak róla a többihez viszonyítva. Úgy gondoltuk, hogy ez gyakori, és hogy a sajtó azt a képet mutatta, hogy ez az út a leginkább járható, ez tekinthető a legsikeresebbnek. Magát a szociális városrehabilitációt sokszor bemutatták összefoglaló jelleggel, és bemutatták bizonyos, a többi típusra nem jellemző pozitív vonását a mintánkban olvasott írások. Azonban konkrétan összehasonlító céllal írott munkát mindössze 14-et találtunk. Kettő a városrehabilitáció különböző formáit mutatta be, és felsorolta a szakemberek érveit a Magdolna Negyed átalakítása mellett. 9 munka ezzel szemben a Dzsumbuj, a Bihari utcai lakótelep és a Magdolna Negyed átalakítását vetette össze. Végezetül három írás a budapesti rehabilitáció visszáságaira hívta fel a figyelmet egyetlen pozitív példaként említve a Magdolna Negyed Program koncepcióbeli és gyakorlati sikereit. Tendenciákat a cikkeket illetően nehezen találtunk. Műfajukat tekintve két hírt, hat riportot, három tudósítást, két interjút és egy véleményt azonosítottunk. Mindegyikre igaz volt azonban, hogy nemcsak a Magdolna Negyed Program jelent meg bennük hangsúlyosan, hiszen más felújításokra és átalakításokra is koncentráltak. A cikkek elfogultak voltak, és rendszerint a Magdolna Negyedben végbement folyamatokat mutatták be a legszerencsésebbnek, illetve a legjobb úton haladónak. Összességében úgy láttuk, hogy a kutatási kérdéshez megfogalmazott hipotézisünk az alacsony elemszám ellenére is elfogadható.

A második kutatási kérdésünk az integrált városfejlesztés sajtóban megjelenő profiljára kérdezett rá. Azt vártuk, hogy a témát szakmaisága okán nem igazán szerepeltették, és elvárásaink beigazolódtak. Nem találtunk olyan cikket, amelyben ez a kifejezés megjelent volna.

A harmadik kutatási kérdésben azt szerettük volna megtudni, hogy a cikkek milyen felelősségi köröket különítettek el a programok érintettjei között. Azt feltételeztük, hogy kétféle felelősséget azonosított a sajtó, az egyik a jogi felelősség, amely az önkormányzatot és a Rév8-at terhelte, ugyanakkor emellett a lakók morális felelősséget viseltek a program sikeréért. Tapasztalataink szerint a cikkekben nem jelent meg ez a fajta erőteljes különállás. Sőt, a kutatási kérdés megválaszolásában jelentős nehézséget okozott, hogy a sajtótermékek túlnyomó többsége egyáltalán nem nevezett meg felelőst a konfliktusokban, legjobb esetben is csak sugallták, hogy ki felelhetett bizonyos problémákért. 41 helyen találunk felelőst, ez más kutatási kérdéseknél jobb mintának tűnhet, de ezekben sok esetben csak rejtett módon érződött, hogy kire is gondoltak. Az önkormányzatot 13 helyen nevezték meg felelősként, elsősorban a bontások végett szükséges kilakoltatások kapcsán. Ez azonban nem kötődött szorosan a Magdolna Negyed Programhoz. Másodsorban a programok finanszírozása volt az,

amivel összefüggésben felmerült az önkormányzat felelőssége. Egy alkalommal a civil szervezetekkel való együttműködés hiányát rótták fel nekik, de ez a felelősségi kör inkább a Rév8 esetében merült fel a többi cikkben. A Rév8 felelősségével 8 cikk foglalkozott, közülük a legjelentősebb a tájékoztatásban felmerülő problémák, a program által hangsúlyozott résztvevői együttműködés akadozása, három esetben a nem megfelelő finanszírozás voltak. A fővárost négyszer említették a finanszírozás kapcsán felelősként, amelyhez – szintén kimondatlanul – hozzátartozott a kerületekkel való együttműködés hiánya. A lakók felelősségét nem állapíthattuk meg, mert nem jelentek meg felelősként. Az ő morális felelősségük csak annyiban vált igazolhatóvá, hogy a már korábban bemutatott, a lakók bevonásával és az érintettek együttműködésével kapcsolatos kutatási kérdéseknél szerepeltek a cikkekben erre utaló elemek. A kutatási kérdéseinkre azonban így nem tudunk pontos választ adni: a hipotézisünk első felét nem tudtuk igazolni, mert jogi felelősség nem jelent meg, csak pénzügyi és kommunikációs. Második felét pedig azért nem tudtuk igazolni, mert konkrét módon nem írtak róla, csak más kutatási kérdésekre adott válaszokból sejthettük a helyességét.

A negyedik kutatási kérdésünk a forrásokra kérdezett rá, és azt vártuk, hogy mivel elsősorban az Európai Unió finanszírozta a szociális városrehabilitációs program második részét, ezért később a sajtóban ennek lenyomataként elsősorban ezeket a pénzeket említették. Összesen 19 cikk volt kapcsolható valamilyen formában a témához. Ezek közül kettő azonban csak részfeladatok ellátására – új munkahelyek létrehozására és a Mátyás tér felújítására - költött pénzeszegekről szólt. Négyben pedig a Rév8 munkatársai, egyben az akkori ellenzék egy képviselője, valamint négy szerző beszélt a felmerült nehézségekről. Ez utóbbi esetben azonban fontosnak tekintettük a differenciálást, ugyanis a 2005-2007-ben született munkákban elsősorban a források alacsony voltáról, és a későbbi lehetséges emelkedésükről, míg a 2010-es cikkekben a Corvin Sétány Projekt során felmerült visszasságokról, illetve azok a Magdolna Negyed Programra gyakorolt hatásairól esett szó. A cikkek elfogultságukat tekintve eltérőek voltak. A 7 kisebb volumenű eseményt feldolgozó írás elsősorban az MNP-vel, de annak csak egy részterületével foglalkozott, míg a finanszírozás egészéről szóló cikkek nem csak az MNP-re vagy a szociális városrehabilitációra, hanem a Corvin Sétány Projectre is koncentráltak. Erőteljes határvonal volt megfigyelhető a cikkek között az idődimenziót tekintve. A 2004-2006 közötti cikkek közül a legtöbb még a hazai forrásokat emelte ki: az önkormányzat önerejét, valamint a főváros támogatását. Nagy részük semleges, az EU-t jövőbeli lehetőségnek, nem a jelen résztvevőjének látta. A 2007 után írott cikkekben szerepelt az Európai Unióról tett említések túlnyomó része. Összességében 9 utalást találtunk az EU-

ról, amelyek egy kivételével azt hangsúlyozták, hogy az uniós támogatás jelentheti a későbbiekben a program legfőbb anyagi alapját és célkitűzéseinek sikerét. Az időtengelyen látható változás egyértelműen következett abból, hogy a Magdolna Negyed Program második szakasza kiemelt projekt lett, ezzel lehetővé vált az uniós forráshoz való hozzáférés. Ezzel párhuzamosan többségében elfogultak a megszólalók az EU, illetve a program sikere mellett. Hipotézisünket tehát igazoltuk, a cikkek a programozás második szakaszában az EU szerepét emelték ki a finanszírozást illetően.

Az ötödik kutatási kérdés arra kereste a választ, hogy a sajtó miképpen értékeli a program eredményeit. A próbakódolás tapasztalatai alapján negatív véleményeket vártunk elsősorban, és ez az elvárásunk akkor részben be is igazolódott. Egyből a cikkek hangvételének jellemzésére tértünk rá. Az idő szerinti csoportosítás alapján úgy éreztük, hogy 2005 végén jelentek meg a kifejezetten negatív, kritikus hangvételű cikkek, illetve 2008-ban találtunk ilyeneket, tehát mindkét programszakasz elindulásának időszakában. A pozitív és a semleges munkák végigkísérték a Magdolna Negyed Program végrehajtását. A szerzők, a média típusa alapján történő csoportosítás szerint arra a következtetésre jutottunk, hogy a helyi és országos lapokban szinte minden esetben semleges hírek jelentek meg, a Rév8 által kiadott munkák mind, az Építészfórumban és az Ingatlan Befektetés c. lapban megjelent írások nagyrészt pozitívan elfogultak voltak az MNP eredményei iránt, a többi lapban azonban keveredtek a cikkek az elfogultságuk előjele és mértéke szerint. A Romapage-en jelentek meg ilyen szempontból a legváltozatosabb munkák. Összesen 48 semleges – jelen esetben csak a nullapontosokat vettük annak, – 64 pozitív és 28 negatív cikket találtunk. Ezek közül a pozitív cikkek általában erősebben elfogultak voltak a negatívoknál. Így két okból is láthatóan elvethető volt a kezdeti hipotézisünk, inkább pozitív képet találtunk. A próbakódolás esetében a kiválasztott minta időtávja lehetett félrevezető.

A hatodik kutatási kérdésünk a korrupciós botrányok megjelenésére kérdezett rá. Azt vártuk, hogy a sajtóban szerepeltettek erre vonatkozó utalásokat, írásokat. Ennek ellenére mindösszesen négy 2010-es – amelyek közül három a vállalat mellett állást foglaló, meglehetősen elfogult – írásban szerepeltek a Rév8-at érintő korrupciós vádak. Ezek azonban nem a Magdolna Negyed Program, hanem a Corvin Sétány Projekt kapcsán merültek fel, tehát a hipotézisünket ebben az esetben is elvetettük.

7 A városfejlesztési stratégia és a sajtókép összehasonlítása

Az utolsó fejezetben arra törekedtünk, hogy a kutatás során megismert sajtóképet összevessük a józsefvárosi integrált városfejlesztési tervezéssel. Azt szerettük volna megvizsgálni, hogy a

sajtó által bemutatott kép a Magdolna Negyed Programról hogyan viszonyul a kerület fejlesztési tervezése által kialakított vízióhoz. A 3-4. fejezetben már bemutattuk a józsefvárosi városfejlesztési stratégiát és az MNP-t, amely az integrált városfejlesztési stratégia akcióterületi programja. Így a stratégia volt az összehasonlítás alapja a programozás oldaláról. Az MNP dokumentumai ennek figyelembevételével készültek, ezért azok a részletesebb programelemekkel kapcsolatos kutatási kérdések eredményeinek összevetéséhez voltak szükségesek. Ezek segítségével elemeztük, hogy az eredeti célok hogyan tükröződtek a sajtóban. Az összehasonlítást az empirikus kutatásunk menetéhez igazítva végeztük el.

Elsőként a három fő dimenzió arányát vizsgáltuk a cikkekben, amelynek eredményeképpen a társadalmi dimenzió dominanciáját érzékeltük. Ami a programokat illeti, az IVS általános célokat fogalmazott meg. Ezek a társadalmi-gazdasági helyzet javítása, a társadalmi problémák enyhítése voltak. Az MNP I. már a negyedre vonatkozóan nevezte meg a program legfőbb célját: a városrészt visszaintegrálni a környezetébe, a lakók életszínvonalának emelése a szociális városrehabilitáció segítségével (ld. 3-4. fejezet). A kutatás eredményei tehát összhangban álltak a program céljaival.

A) Társadalmi dimenzió

A társadalmi dimenziót illetően első kérdésünkben a társadalmi problémák azonosítására koncentráltunk. A városfejlesztési stratégia az egész kerületet terhelő legfőbb válságjelenségeket ismertette - alacsony iskolai végzettség, munkanélküliség, alacsony lakásminőség, – míg az MNP a negyedre jellemző konkrét problémákat tartalmazta: a roma népesség magas aránya, nagymértékű szegregáció, magas bűnözési ráta. A tartalomelemzés arra mutatott rá, hogy a cikkek nagy arányban említették a társadalmi problémákat, kisebb részük pedig összefoglaló jelleggel, részletesen is tárgyalta őket. Így azt állapíthattuk meg, hogy a sajtó és a program azonos fontosságot tulajdonított a szociális válságjelenségeknek.

Második kérdésünk az etnikai ellentétek sajtóban való megjelenését vizsgálta. A programok feszültségforrásként nevezték meg a roma népesség magas arányát, de ezen túl nagyobb figyelmet szenteltek a romák helyzetének többrétű javítására: a felnőttek képzési lehetőségeinek bővítése, a fiatalok oktatásban tapasztalt szegregációja csökkentése révén. Az etnikai ellentétekről nem ejtettek szót. A sajtó is azonosította a problémát, és a programokhoz hasonlóan nem elsősorban a társadalmi csoportok közti ellentétekre fókuszált, habár a cikkek kis hányada sugallta a felszín alatti feszültségeket.

A harmadik kérdésünk a sajtó számára legfontosabb érintettre volt kíváncsi. A cikkek elemzése alapján arra jutottunk, hogy a legtöbbször szakértők nyilatkoztak a témában,

sokan megszólaltak az önkormányzat és a Rév8 nevében is, de nem a lakók voltak a leginkább fontos szereplők a sajtó számára. Ebben az esetben a program és a sajtó fókusza nem voltak összehasonlíthatóak, hiszen a program, amelyet a Rév8 írt, és az önkormányzat fogadott el, a lakókra, mint a program által elsődlegesen érintettekre koncentrált. A külső szakértők utólagos véleménye pedig a program szövegében nem tükröződhetett.

A negyedik kérdés az érintettek együttműködését kutatta. A stratégia egyik fő célja és egyben eszköze a társadalmi és gazdasági szereplők bevonása volt a rehabilitációba. A programok részletesen is kifejtették, hogy az egyes programelemekben hol van szükség magas szintű együttműködésre az érintettek között. Az MNP I. a lakosság bevonását az épületfelújítási program keretében kívánta megvalósítani, amely az MNP II. értékelése szerint a legnagyobb kihívást jelentette a program végrehajtása során. A bizalomhiány enyhítése érdekében a lakók részvétele még hangsúlyosabb volt a második szakaszban, és több konkrét programelem is kötődött ehhez az alapvető célhoz (ld. 4. fejezet). Hasonlóképpen, az MNP kiemelte a Szomszédsági Tanács megalakulását, amely a civil partner szerepét töltötte be a rehabilitáció során (Rév8 [2008c]). A sajtó által bemutatott kép kevésbé volt egyértelmű, az együttműködés fontosságát általában felismerték a cikkek, noha annak sikeréről megoszlottak a vélemények. Amiatt, hogy sok cikkben a Rév8 munkatársai szólaltak meg, a lakók és az önkormányzat közötti bizalom helyreállításának hangsúlyozásával fontos üzenetet közvetítettek a sajtó segítségével. A cikkek a civilek Rév8-cal szembeni kritikáit is közvetítették, elsősorban a tervezésből való kihagyásuk miatt. A program tehát elismerte az érintettek bevonásának hiányosságait, a sajtó pedig a nyilatkozók személyétől függően tudósított pozitívan vagy elítélően a részvételt illetően.

A közösségfejlesztés másik elemével, a kulturális programokkal kapcsolatban feltett kérdésünk esetében a program alapján fogalmaztuk meg a hipotézisünket. Az összehasonlítást így most csak összefoglalóan végeztük el. Az MNP I. a Kesztyűgyár Közösségi Ház létrehozását tűzte ki célul, amely más alprogramokhoz is hozzájárult. Az MNP II. pedig a közösségfejlesztő programok helyszínéként nevezte meg az intézményt, ott koncentráltak a fiatalok tehetséggondozó, a felnőttek képzési és tanácsadási programjai, illetve az volt a Szomszédsági Tanács helyszíne is, tehát a társadalmi, gazdasági és környezeti dimenzió ebben az intézményben olvadt össze (ld. 4. fejezet). A sajtó csak részben ismerte fel ezt a központi szerepet, inkább csak a kulturális programok helyszínéként azonosította.

B) Gazdasági dimenzió

A gazdasági dimenzióra egy kérdésünk vonatkozott a téma többi dimenzióhoz való szoros kapcsolódása miatt. A stratégia világos gazdasági célkitűzéseket fogalmazott meg, amelyek a helyi gazdasági aktivitás, munkaerőpiac és önfenntartó-képesség növelése, illetve a lakásvagyon megőrzése voltak. A programok kiemelten kezelték a helyi kisipar és kiskereskedelem aktivizálását is. Erre vonatkozóan azonban nem találtunk önmagában utalásokat a cikkekben, a gazdasági dimenzió nem volt kiemelt témája a sajtónak, inkább a többi dimenzióhoz kapcsolva említették meg.

C) Környezeti dimenzió

A környezeti dimenziót illetően arra vonatkozott az első kérdésünk, hogy a lakóépületek fizikai leromlása, amely az egyik legnagyobb probléma a program és általában az elméleti irodalom szerint is, milyen okokra volt visszavezethető a sajtó szerint. Az elméleti irodalom alapján a központi beavatkozás említését vártuk. A kutatásban nem találtunk releváns mennyiségű cikket, amely felfedte volna a fizikai leromlottság okait. Magával a jelenséggel foglalkozott kisebb számú cikk, amelyek közül a korábbi időszakban a Corvin Sétány Program ingatlanfejlesztését nevezték meg megoldásként, a későbbiekben inkább az MNP szociális típusú városrehabilitációja került középpontba lehetséges megoldásként.

A környezeti dimenzió vizsgálatához tartozott a felújítás és bontás kérdésének felmérése. A programhoz (ld. 5. fejezet) hasonlóan sajtó is eljutott a két változat összehasonlításáig, a lakosság megtartásának kérdésével kimondva és kimondatlanul is foglalkoztak a releváns vizsgált cikkek. Egyrészt, tudósítottak róla, mint a program egyik jelentős célkitűzéséről, másrészt, foglalkoztak vele úgy is, mint a lakói aktivitás és az épületfelújítás összekapcsolódásának egy implicit következményével.

A harmadik kérdésünk a lakosság mobilitásával foglalkozott. Az IVS elsők közt nyomatékosította célként az eredeti lakosság megtartását, amely az MNP I-ben is megfogalmazódott. Az MNP II. már távolabbra mutató célt fogalmazott meg az összetartó közösség kialakítása képében. A sajtókép vizsgálata arra mutatott rá, hogy a lakosság kicserélődése más fejlesztésekhez kapcsolódik. A cikkekben megszólaló politikusok a lakosság változatlanságát hangsúlyozták, míg a szakértők felhívták a figyelmet a negatív következményekre is, ugyanakkor elfogultaknak bizonyultak mindkét oldalról. Ezzel párhuzamosan a terület felértékelődése, beköltözők számára vonzóvá válása a program szerint inkább a Corvin Sétány Programra volt jellemző (Rév8 [2008d]), az MNP céljai között nem szerepelt. A cikkek sem tárgyalták ezt a témát.

A negyedik kérdésünk arra vonatkozott, hogy a lakókörnyezet felújítása és a lakók abban való részvétele pozitív kapcsolatban voltak-e a cikkek szerint. A programok kiemelték, hogy szükséges a lakók bevonása a felújítási munkálatokba, amely a közösségfejlesztésnek is az egyik eszköze. Ebből következnie kellett volna annak, hogy a lakók jobban megbecsülik a felújítások eredményeit. A cikkekben nem találtunk erre a fogalmi kapcsolatra konkrét utalást, noha a témával foglalkozó cikkek fele említette a pozitív összefüggést a lakói aktivitás növekedése és a fizikai megújulás között. Megfigyelhető a sajtóban időbeli fejlődés is: a korábbi szakaszban inkább szkeptikusak, a közelmúltban már valamennyire optimistábbak voltak a lakói aktivitást illetően, amit az is jelez, hogy az együttműködés több formáját mutatták be a cikkek. Ennek megfelelően a Rév8 teljesítményét is eltérően ítélték meg.

Ötödik kérdésünkben a fizikai megújulás és közösségfejlesztés összefüggéseit vizsgáltuk a zöldterületek szerepe kapcsán. Az IVS egyik környezeti célja a zöldfelületek növelése volt, amelyet az MNP konkrét programjai ki is bontottak. Az összefoglaló jellegű cikkek a fizikai környezet problémáinak egyik megoldásaként tüntették fel, míg a 2006 után megjelent szakmai írások jellemzően a közösségfejlesztés eszközeként ismerték el, így a társadalmi dimenzióhoz tudtuk kötni.

D) Program

A programok értékelésére vonatkozó kérdéseinket nem hasonlítottuk külön össze a programokkal. Ennek az az oka, hogy az ide tartozó kérdések mindegyike a programra magára vonatkozott, és így ezek önmagukban is összehasonlító jellegűek volt. Ezért csak összefoglaltuk az ide tartozó eredményeinket.

Elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a sajtó felismerte-e a Magdolna Negyed Program esetében a szociális városrehabilitáció és a más típusú városfejlesztési programok közötti különbséget, ezen túl mondott-e róla ítéletet. Noha kevés számú összehasonlító céllal írt cikket találtunk, azokra jellemző volt, hogy megkülönböztették a szociális városrehabilitációt az egyéb fajtáktól, és kiemelték az abban rejlő lehetőségeket.

A programok szakmai alapú elkülönítésére és az integrált városfejlesztés fogalmához való illesztésére vonatkozóan a várankozásoknak megfelelően a cikkek nem tartalmaztak információt, így a programokkal ellentétben nem hangsúlyozták, hogy a szociális városrehabilitáció programja elsősorban az átfogó várostervezés része kívánt lenni.

Ami a programmal kapcsolatos felelősséget illeti, a dokumentumokban kirajzolódott a Rév8-nak a fejlesztés végrehajtásáért való felelőssége, illetve a lakók részvételt illető morális felelőssége. Ezzel szemben a cikkek nem neveztek meg világos felelősöket, inkább sugallták

azt a legtöbb helyen. Ezen túl, a Rév8, illetve az önkormányzat felelősségét általában együtt értelmezték, mégpedig jellemzően a finanszírozási és tájékoztatási felelősség formájában. A lakók morális felelősségét csak közvetett módon, a többi kutatási kérdésre kapott eredmények alapján gondoltuk elfogadható feltételezésnek.

A program finanszírozása a két időszakban eltérő volt: míg az első önkormányzati és fővárosi forrásokból fedezték, addig a második már EU-s forrásokra támaszkodott. A megnövekedett pénzösszeg jelentőségét a sajtó is felismerte, és az uniós források szerepét illetően optimista volt. A cikkek egy része a finanszírozás kérdésében felhívta a figyelmet az MNP és a Corvin Sétány Program eltérő forrásaira.

Végül a program általános értékelését vizsgáltuk meg a cikkekben. A sajtó főként a két programszakasz elindulásakor volt pesszimista az eredményeket illetően. A szakmai lapokban több pozitívan elfogult cikket találtunk, míg az országos és helyi lapok nagyjából semleges, tárgyilagos álláspontra helyezkedtek. A program finanszírozását tekintve sem igazolódtak be a várakozásaink; a pénzügyek kérdéses tisztaságával kapcsolatban inkább a Corvin Sétány Projekt került a középpontba, a Magdolna Negyed Program forrásainak felhasználása felől nem merültek fel kétségek a sajtóban.

8 Összegzés

Dolgozatunkban arra kerestük a választ, hogy a hazai sajtóban milyen visszhangja volt a Magdolna Negyed Program I.-nek, illetve II.-nek. Annak érdekében, hogy minél pontosabb választ kapjunk kérdéseinkre, először tartalomelemzést végeztünk a hazai sajtó egy kiválasztott mintáján. A kapott adathalmaz elemzése során két fő célunk volt. Igyekeztünk a sajtó által azonosított témákat felkutatni. Emellett az ott közölt értékeléseket vizsgáltuk meg úgy, hogy azok mennyiben látják jó vagy rossz irányba haladónak a megvalósult folyamatokat. Ezután eredményeinket összevetettük az eredeti programokkal, így két nézőpontból vizsgáltuk a negyedben végbement folyamatokat.

Kutatásunk eredményeként arra jutottunk, hogy a hazai sajtóban megjelenő kép a szociális városrehabilitációról többségében egybevág a szakirodalommal abban az értelemben, hogy az ott azonosított kérdéskörök többségükben előfordulnak. Összességében öt hipotézist elfogadtunk, négyet részben igaznak, részben hamisnak tekintettünk. A többit vagy a kis elemszám miatt nem tudtuk elfogadni, vagy elutasítottuk. A kutatási kérdések többségéről volt elégséges információ a sajtótermékekben, ezért összességében úgy láttuk, hogy kielégítő képet festenek a felújításokról. Az azonosított témákat illetően is a szakirodalomban látott súlyokat figyelhettük meg. A szociális városrehabilitáció lényegi

eleme a társadalmi hatása, amely dominált az olvasott írásokban. Arányaiban ez volt a leginkább lefedett dimenzió, a cikkek döntő hányadában szóba került az ehhez a főtémához sorolható valamilyen altéma. Emellett még a környezeti dimenzió volt az, amelyen belül mindegyik kutatási kérdésre tudunk legalább részben válaszolni. A sokféle, széttartó tematikát sok szempontból elemzi a sajtó. A cikkek elfogultsága ugyanis meglehetősen változatos volt mind irányukat mind mértéküket tekintve, de összességében a pozitív hangvételű munkák többségét állapítottuk meg.

Jelenlegi munkákat a későbbiekben szeretnénk továbbfejleszteni két irányban is. Egyrészt, úgy gondoljuk, hogy annak érdekében, hogy még pontosabb képet kaphassunk a Magdolna-negyedben történt átalakításokról, szükséges lenne a sajtókép és a programban leírtak mellett egy harmadik percepciót is részletezni. Ahhoz, hogy a programot valóban értékelhessük, és hogy láthassuk azt, hogy a különböző dimenziókhoz tartozó területeken milyen eredményeket értek el, szükséges a lakók véleményét is közölni, és azt összevetni a másik két forrással. Így már három különböző szempontból vizsgálhatnánk a programot, amely szükséges feltétele annak, hogy arról egy teljesebb képet kapjunk, és megalapozottabb véleményünk legyen. Természetesen az újabb nézőpont azért is releváns, mert általa megtudhatjuk, hogy a sajtóban kialakított kép mennyire tér el vagy mennyire hasonlít arra, amit a lakók látnak vagy gondolnak. Másrészt, a kódolás során kapott eredményeinket szeretnénk kvantitatív tartalomelemzés alá vetni. Elsősorban itt azt szeretnénk megtudni, hogy a cikkek bizonyos jellemzői – mint például az írás ideje – befolyásolják-e azt, hogy a program mely részéről szólnak, és hogy milyen módon viszonyulnak hozzá. Ezáltal lehetne tovább árnyalni a sajtóképet, és feltárni esetleg azt, hogy az abban megmutatkozó minták milyen tényezőkre vezethetőek vissza.

9 Irodalomjegyzék

Elsődleges források:

Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium [2007] *Városfejlesztési kézikönyv*.

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2004] *Józsefváros – 15 éves kerületfejlesztési stratégia*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2005]: *Józsefváros Magdolna-negyed Szociális Városrehabilitáció Program (2005-2008)*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2008a]: Budapest – *Józsefváros Integrált Városfejlesztési Stratégia 1. kötet*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2008b]: Budapest – *Józsefváros Integrált Városfejlesztési Stratégia 2. kötet*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2008c]: Budapest – *Józsefváros Integrált Városfejlesztési Stratégia 3. kötet*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2008d]: *Magdolna Negyed Program II. Akcióterületi terv 1. kötet*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2008e]: *Magdolna Negyed Program II. Akcióterületi terv 2. kötet*. Budapest

Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. [2008f]: *Magdolna Negyed Program II. Akcióterületi terv 3. kötet*. Budapest

Másodlagos források:

8ker.blog.hu <http://8ker.blog.hu/2009/06/02/negyedek> Letöltve: 2011. február 23.

- Alföldi, György – Czeglédy, Ákos – Horváth, Dániel [2007]: *Egy ébredő városrész – részvételi típusú városmegújítás a Józsefvárosban.* (elektronikus dokumentum)
http://www.varosrehabilitacio.net/media/files/Varosrehabilitacio/varosfelujitas_cikkek/13.pdf
Letöltve: 2010. május 21.
- Berta, Mónika [2005]: „Szociális városrehabilitáció” Budapesten. *Okok, eszközök, kérdések.* (elektronikus dokumentum)
<http://www.vki.hu/~tfleisch/~humanokologia/dolgozatok/berta-monika-szocrehab.pdf>
Letöltve: 2010. február 9.
- Csanádi, Gábor – Ladányi, János [1992]: Budapest térbeni társadalmi szerkezetének változásai. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Egedy, Tamás [2006]: A városrehabilitációs stratégiák szerepe az épület- és lakásállomány megújulásában. *Tér és Társadalom.* 20. évfolyam. 1. szám. 37-56. oldal
- Egedy, Tamás [2005]: A sikeres városrehabilitáció. In.: *Városrehabilitáció és társadalom.* (Szerk.: Egedy, Tamás). MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 21-62. o.
- Egedy, Tamás – Kovács, Zoltán [2005]: A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése. In.: *Városrehabilitáció és társadalom.* (Szerk.: Egedy, Tamás). MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 9-20. o.
- Erő, Zoltán – Koszorú, Lajos – Locsmándi, Gábor – Tosics Iván – Szilágyi Klára – Varga Péter István – Somogyi Eszter – Szabó Julianna [2002]: *Budapest 2002. Városrehabilitációs Program. Ismertető.* Palatinum Stúdió Kft – Városkutatás Kft, Budapest
- Gans, Herbert J [1959]: *Az avult városrészek lebontásának és az ott élő lakosság átköltöztetésének emberi következményei.* KJK, Budapest.

- Gerőházi, Éva – Somogyi, Eszter – Szemző, Hanna – Tosics, Iván [2004]: *A szociális városrehabilitáció: koncepció, eszközrendszer és modellkísérletek*. Városkutatás Kft.
- Kocsis, János Balázs [2006]: Városshociológia. In: *Szociológia* (Szerk.: S. Nagy Katalin) Typotex, Budapest. 71-86. o.
- Kovács, Zoltán [2005]: A városrehabilitáció eredményei és korlátai Budapesten. In: *Városrehabilitáció és társadalom*. (Szerk.: Egedy, Tamás). MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 159-174. o.
- Kovács, Zoltán – Szirmai, Viktória [2006]: Városrehabilitációs beavatkozások és a térbeli társadalmi kirekesztés: a társadalmilag fenntartható városfejlődés budapesti lehetőségei. *Tér és Társadalom*. 20. évfolyam. 1. szám. 1-19. o.
- Ladányi, János [1992]: Gondolatok a Középső-Józsefváros rehabilitációjának társadalmi összefüggéseiről. *Tér és Társadalom*. 6. évfolyam. 3-4. szám. 75-88. o.
- Mikle, Kinga Melinda [2005]: A városrehabilitáció és a zöldterületek viszonya Budapesten. In.: *Városrehabilitáció és társadalom*. (Szerk.: Egedy, Tamás). MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 189-200. o.
- Schuchmann, Júlia – Szélpál, Melinda – Horváth, Szilvia [2006]: Szükség van-e Józsefvárosban rehabilitációra? A VIII. kerületi lakásállomány mennyiségi és minőségi jellegzetességei 1993-2005 között. *Tér és Társadalom*. 20. évfolyam. 1. szám. 137-145. o.
- Szabó, Tünde [2005]: Krízisterületek, szociális városrehabilitáció – modellkísérletek Budapesten. In: *Városfejlődés és városrehabilitáció. Budapesti és lipcsei tapasztalatok*. (Szerk. Kondor, Attila Csaba – Egedy, Tamás). Magyar Földrajzi Társaság, Budapest. 87-100. o.
- Tomay, Kyra [2006]: Slumosodás és városrehabilitáció Budapesten. *Tér és Társadalom*. 20. évfolyam. 1. szám. 93-107. o.

Tomay, Kyra – Enyedi, György –Kovács, Zoltán – Kőszeghy, Lea – Kovács, Róbert [2008]:
*Summary of the Final Report on Budapest, Hungary. Urban regeneration policies in
Central and Eastern Europe.* Agence nationale de l’habitat – Foundation MTA-VITA,
Budapest

Tosics, Iván [2009]: *A belső városrészek és a városrehabilitáció.* Városshociológia
kutatókurzus előadás írásos anyaga.